

LAGINE LO GWALAI MA ZEUEI NA PONE MADUGI

FA MADUNGI

Gozea, lagine nuiti,

Ge gɛlɪvɛ ɓɔyemai va, na gɛ e kɛni ge woteni ga gɛlɛ duɔlai wɔ jɔwoi ma volo felesiema kona 1958 ma, ga yui e ɓɔwɔ yema dasigi ga : Lepibilike de Gine ;

Ge laɓɛ ɓɔwɔla e vɪlɛ ga gɪzɛsu vai va ge kɛni duɔlai lavili faizu ga yuizu ta nu maleizui zoiti su na gɛ gɪgi vezu ge ya e vɪlɛ ɓɔwɔ yemavai na diga luwoi va ;

Ge la vele ga ga ge ziti ge lawoeti ge gɛvaiti ga gɛla fali veleti tɛlɛ ɓɔni na wuluma ge zama gɪliɛi ga zui gɛ gɪla, kpɔgɛvai, gɛma ɲɔɪɲɔɪ, telebogi, zilai ta kulɔnumai mavai livai luwɔma ;

Ge gɛlɪvɛ tɔgwalai zievele vagoi va ;

Ga mabasu ɲɔɔ :

Ge vili faizu nuɓusei na wɔɔyɔi ti ta kulɔfazu ɓɪɓɪɪɪ ni te pɔɲɛgɛi yetea ɲɛgɛlɛ gɪtizɛvɛitisu Lagine yeziga mavai wu ;

Ge zama gɪlivai zuunuiti pɛ ta makɛfaizu ta te yezivaiwu ni nu lama zolosuma navɛ palitigiti ta lamasuvai ni e ɓɔsu nuɓuseiti pɛba te lofai gbavalanama lawu lowai wɔpelema ;

Masadai zigɪvai ga ɓɔlɛsɛi na zekabai ta teɛfai nu ɓɔɔɔpɔ mavai lavilifai navɛ masadai zɛvɔi va ga zemabai, telebotalai, zelɔzɔwɔzuvai, ɓɔɔuvai, ɓɔɔɔɔɔɔɔ ;

Ge gɪlivai nitiba tega kɛlula, zɛpɛi, gɛzuvayɛgi ta fa gɛwulɔɔbavai nɛkpɛlɛ ;

Ge gɪlivai zuitipɛ te nɛvai ga vɛ navɛ ta yɛvilikezui livai ga luwɔmavele e vɪlɛ soloma va ɓazagiti te ɲɔɲɛgɛi zuitipɛ ta ɔ sɛvɛwala maɲugi zu ta numaleizuiti ta ɓɔma zɛvɛizu ;

Ge gilibavai zofai ga zɔɓala e vɪlɛ zɔma yuiti ba ezo zuitigi te lagine woba e li numaleizui zoitisu na wuluma gɪtosuvai e vɪlɛ numaleizuiti pɛ te gɛvɔi ga fa gɪla ;

Ge zɔɓalalɔvɔi nizu ga kɛ masadai jɛ ziega pagɔ navɛ gaɲapi wɔvaɪva evɪlɛ ani vevaɪva nu ya ga e faitagɛ e vɛ ta ɲuɔɓaza bofai va.

Ge yɛvɛvɔi gayu aniti pɛma ta ɓɔma navoloe ;

Ga wotesu ga ɔ sɛvɛ walaima ni famaɲugi vɛzuba.

**SIZU WALA MADUNGI. - GBAFALANAMAI, ZUUƐITI TA ZOLOMAVA
BAZAGITI, EZƐƐ NA DOLOWAI TA NI ZƐƐ MANƐI E KƐ.**

**TITELE MOPAGI. – GBAFALANAMAI, DEVEƁWƆMAI NAUƐ ZUUƐITI TA
ZOLOMAVA BAZAGITIBA**

SUTITELE MADUNGI : GBAFALANAMAI

Ma woo 1. – Lagine ɔ́aga zuini e Ɓwɔ yema deveƁwɔma.

To waga zuini giliɛi ɔ́eva, ga lɛ woama, vɛ Gala fali lalavɛiti ta Gala falivɛiti te ye
viligɛi ɔ́ezuna, vɛ nu lama manɛi e zolo fa ɔ́ilama, vɛ nulai na.

Jalapoe ɛɔnɛɛ su ga sago « **maboigi, baziɔ́ili, mabingi** », e su ga seɔ́e zakpa
sago te ɔ́alɔ́ɛi te ga li, e zo nu wɔvɛzu vɛle e liga nu yezasu vɛle.

Ɓoma wi laɔ́aga « **Ɓwɔyemai** »

Lagine na Ɓoma leve ɔ́aga « Bale, Telebogi, Kpɔ́ɔɛvai »

Zoma Ɓoma aniti ta vai ɔ́a vazú ɔ́ɛzu ga wotegi.

Ma woo 2. – wigoe ɔ́a e ga Ɓoma we Lagine.

Gbavalanamai ɔ́a zuuzu woeti ta malelɛ fai mabasú.

Towa lowaiti ta Ɓomazɛvɛiti pululavefai mabasú zuuzuwoetisu.

Lowa goe taɔ́a vazú mawoe ni ɔ́alɛzu ga pagɔ́.

SUTITELE FELESIEI : ƁWƆLEVEVAI

Ma woo 3. – Zunuitipe ka tɔnɔga zuigɔ Ɓwɔ leve.

Zuizuvɛiti ta ta Ɓwɔleve ziezú ga wotegi ta falimai e wosu totuwoitima ɔ́a nitigi
tɔseve walaini ye losu teva.

Totuwoitigi te manɛiga te masadai zɔlɔ esɛpe Ɓwɔlevevai va ta ga : Zumasagi ta
palemagi zunuiti.

Nubɔnɔ nɔpe, elɛ zoga ɔ́ Ɓwɔleve ma masadai ɔ́ɛga nɔnɔ.

Lagine na solomavai ɔ́aga : Zuluiti ta zumasadai zievazulúi ti bɛ.

Masasivai ɔ́aga nuipe fai, ni nuipe gaga li su, e ɔ́ɛzu ɔ́wuizu, elɛga ɔ́lɛse, su
ɔ́alagɛi. Towazo eɔ́ɛga mazakpai ɔ́a falima ɔ́ili ni e zolosú Lagine lɔ sɛve walai ni
ma ta zoma lɔgiti.

Pele lagine 18 sɛvɛi zolosuma la lagine nuitipɛ ta zo te wote, azanu vɛ zunuva, ezo kona 18 va e lɛ, nitigi dolowai t

e ya e vɛlɛ wɔɔblai va ta politiki fai.

Ma woo 4. – Gbafalanamai gɔa zunuiti kalasu zu lubɔvɛlevagoiti da, ta nu lama zoloma vaiti.

Towa batosu sosiete sivile vɛiti ta politiki vɛiti tɔnɔ vɛvaiva zuvɛiti kalafaiva tubɔvɛlevagoiti da.

Towa gbafalanamai gɛva vagoiti ta nu lama zolofai faɣilama giliti solosu gɛma na wuluma e natipɛ solo gɛva wɔɔzaɣagiti ma te lagine, e vɛlɛ dabivaiva, kpɔgɛvaiva ta batofaiva nufɛɔwɔmaima.

Ma woo 5.- Zunuiti ta politiki vɛiti ta ye vilisu gɛzu politikigi zievavagoima navɛ wotefai gɔazavi peleva ga vɛle lowa bogala.

Paliti politiki nɔpɛ manɛvɛ sapɛɔ zuizu napɛ. Ma lɛnɛni nu ɔ kwɛ ga ziva, ada gilasus nuva, galafaliva ba giliba va ɔnɔ nɔpɛ.

Paliti politikegiti ta ta lotuwɔ masadaiti te manɛvɛ te e sɛpɛ solomavai labi ni pilɛgɛi nu mɛlɛ nu wulɔba, nui pɛ gɛlɛ ɔni, zunu ni ta azu te ligoɪ gɛgali, ɔwɔ nɔnabo fai va ta masadai na kulɔdawi va.

Gbafalanama na sikpasuiti ka te paliti politikigiti devezu, vɛle tɔ sɛvɛ walaini bogala ta tɔ sɛvɛi zoiti.

Gbafalanamai gɔa palitipolitikigiti ta dolowai maɓasu e vɛlɛ te lofai va gbafalanama lawu kevai ti fama tɔ sɛvɛi letemazu ta te gɪsuvaiti devai.

Lowai ta gɔa vazus faiti bosu e vɛlɛ paliti politikigiti te lɔzivai, ta ta wuti lofai ta te gɔava vai zuiɣa.

SUTITELE SAUASIEL.- SOLOMAVA BINBINGITI EUILɛ ZUIUA

Ma woo 6.- Gbafalanamai gɔa zamaɣilizu solomava binbinginiti dabivaizu :

- a. Nu ɔusɛi yevui mavivai ;
- b. Nu lɛ wulɔzuba, nuiti ga gɔgali navɛ azaiti ta zinaiti te ligoɪ gɛvaiga li ;
- c. Zui gɛvai gɪla ta zuzuvɛiti ta yevilikezui ;
- d. Dolowa binbingiti ta ɔwɔɔyemaiti te zievai nɛkpɛlɛ ;
- e. Nu mɛlɛ ɔma anita wolowolo ;

- f. Zuzuvaiti ta ηενε lama, kalafai, kedefai ta zu mabafai te gē pelela ;
- g. Nuiti te manēve te bato te zizuvetima e ve fulu anitigi te tewoba ;
- h. Tigē adaveti mabafai e vile ηointiba te vazū te jē ada bazagiti solō ta balēgēzu vai zu;
- i. Zu aniti te manēve zuluītipē te jē wulō nanuma gali fazuḡalagizu ;
- j. Fōlōsei ḡaga nitigi te zini zūbalēgēzuveta woba te wulō na numa e vile diluwōma ada nopē ba;
- k. Zunuitigi te zu wulu te vevai zunui zoiti te mazipeba zui na divai luwōma.

SIZU WALA MADUNGI. - GBAFALANAMAI, ZUUEITI TA ZOLOMAVA BAZAGITI, EZEPĒ NA DOLOWAI TA NI ZEPĒ MANĒI E KĒ.

TITELE FELESIEI- BOYEMAITI, DOLOWAITI TA NITIGI NU MANĒI E TE GĒ

SUTITELE MADUNGI. - DOLOWAITI TA NITIGI NU MANĒI E TE GĒ

Ma woo 7.- Nubuseiti ta zolōsu bōwōyemai zu te ḡaga li bōmavi ta dolowai wō pelema.

Nu malenēni ō ḡaḡoun ga nu e vile maziwa, kulōzuvēva, na galafalivele va, kōlogi ḡeveleva, mazimaiva, ηēiva, dawoeva, kedēpeveleva na wuluma nadafaḡavaitiba, na politikī sie vele ta nakigaizievele e vile fawoēwoēba.

Nu malenēni ō viza bōlōva ḡa ō ḡi bōlō wowu e vile nitipegi te woga go zakpa velesieizu.

Gbafalanama ḡa menazigizu ga azaiti ta zinaiti te ligoi ḡevaizu gali e vile ni va lowai boga.

Ma woo 8. – Nu lē zoga ō nu busēi ta na bōwōmavi ḡavalaba. Na dolowai ḡaga zēvui, na bōwōyemai, na mābagi navē na bōwōmavi labivai va.

Nu va logi lē ηōnōga.

Tōgi zigē duolai ti ta nu wodivai va, nati dazale vele wogē tōgiti su.

Ma woo 9. – Zepē na dolowai ḡa ga fa mēlēve kōlogiva vai labi.

Pumai, nu manōḡō

vai, ni nu lē siga nu ma, nu jēlēma vai, zadefai, e vē ni nōpē towa jēlēma zi nu ma, zoi a ta ḡēna lowa ḡa dowā.

Nu nɔ pɛ ma lɛnɛni ɔ na mazi ta gɛ na bale ma vɛlema a li towa bosoga te tivɛma.

Nu nɔpɛ ali jaga gbafalanama bale gɛ nui e namavai ta gɛzu te ɲɔnɛgɛi mawoo 2 ta 3 goi niti su, e keni ɔwɔ yema ba e gɛma te tivɛma, lowa gɛ dowa.

Ma woo 10. – Nu nɔpɛ malɛnɛni tɔ fɔlɛsɛ ɔ faitagɛ e ga lowai maɲai ba tɔ fɔlɛsɛ ɔ ɔɛ faita gɛzu ni ɛlɛga lowa maɲa.

Kani lowai gɛ ake te nu zo, te yekaba, te kiti, te to kosoe gɛ ani a faita wolowolona.

Nu nɔpɛ te sosu, te yekaba, manɛvɛ e kwɛ ni e kolowologa na wuluma, te na dolowai ti bo ma dawezu anivɔɔ ni pilɛgɛi mavawofai va.

Na fai zopeletipɛ ge gɛ na ɔwɔmavi maɓa pelema.

Lowai gɛzu ɔ boga manu zɔgɛvɛ ma nɛvɛ nu so ga nui ɛlɛ fa wolowolo ni, te pɛ manɛvɛ e gɛ lowai ma vɛle ma.

Lowai gɛ e kasogavaiti ta fazu wolowologi zolosu gɛ ma.

Ma woo 11. – Nuipe na dolowai gɛ ga na kiti leve ga fa gɛla wati ni lowai boga, kiti levevɛlɛi wu e ɔwɔ yema.

To wa zo e na dolowai ba bavileɓai ta na dolowai gɛlɛga kiti levenui gbafalanama la lɔlɔma.

Ma woo 12. – Zuizuvɛiti pɛ ta dolowai gɛ ga te ɲoanamavai lɛga gbafalanamai nɛkpɛlɛ vɛle lowai bogala.

Ma woo 13. – Zuzuvɛiti pɛ ta dolowai gɛ ga te lɔ gilɛbai te su ni a ɔɔ te va te te gɛavaiti ti di luɔma, niti te vɛlɛgɛi ze vɛlikezui va, ta zeava wɔlɔ zaɣagiti ba, ta politikigi va, ta gala falivai va.

Ma woo 14. – Lowai gɛ maɓasu ga nuipe ge zo e leve tɛvɛ zuizu nape ta e zi vɛ e ɲɔin ni e zi na ɔwɔyemai zu.

Zuluɛti pɛ ta zo te wulɔ zuiva ta te galema wulu fa lɛ ɓesaga su. Kiti leve nui gɛla kpekɛ to wa zo e na ma ɔwɔ yemai zɛlɛ vɛle ni lowai boga la.

Ta zo te ta dolowai ti ta ta ɔwɔ yemai ti siɛ nitigi te ɲɔnɛgɛi tɔ sɛvɛ walai ni zu ta tɔ sɛvɛi zoiti su zuizu na pɛ.

Nu nɔpɛ nu lɛ fɔlɛsɛ ga ga e wulɔ zuiva ba e li e zi zu wulu.

Ma woo 15. – Gbafalanamai gɛ ɓatosu pela nuiti ta dolowai ma.

Nu nɔpɛgi te ɔa ñoun su la na zuizu e vile na kigaiziei va politiki faizu, na gala falivele va, na bititiba kala pelema, ma zi va na ve ke vai ga nu wole ba nu lei towa zo e va e zi zuiga nata vele lowai bo gala.

Ma woo 16. – E sepe na dolowai ɔa kpɔwɔvai ti ma ta na peleyegɛ wuvaiti ma.

Nu le zoga ɔ lo nui ɔwɔvaiti su ta ɔ lo na kuizuve.

Nu a lɔna nui ɔwɔvaiti su ta na kuizuve e le vanibu, e daɔa nɔpɛ bogɛ lowai ɔa manu lowa.

Nu lɔvai nu na poluve ga zemaɓai ba nu lɔva nu na poluve e na fuluye, daɔa nɔpɛ e le kea ani lowai le manu lowani kani nuini lowai yelogaba namavai ɔe vaizu ga vele lowai bogala.

Fanɔpɛ nu kezɔ e vile faɓoi buɗɛvaiva nu mazu, e vile nui yɛvui maɓa fai va, gozakpa nanisieɪ le ma logi le vileni natiba ga vele ma woo 8 bogala.

Nui na letɛɛɪ ti ta na dawoloi ba vele nɔpɛ ta nu ta faviliyɔwɔzu la te maɓage lowai ya.

Nunɔpɛgi a te wulɔna kɛnɛma togi ɔa manuzo.

Na ma vai ta nɔpɛ a ɔe na, kiti leve nui ɔa a mavai wo ani na lale kundigɪ ni lowai yelogeiba vele manɛɪ e ziele.

Ma woo 17. – Nu woligiti ta dolowai maɓage.

Ɔoma vai ɔa a ke nu woligi wulɔ zea na ñon ga ɔe na manɛve e potogi zolo.

Ma woo 18. – Gbafalanamai ɔa ɔwɔyemai maɓasu e vile nui na kigaiziei va ta na galafalivai.

Gbafanamai ɔa galafalivai pe maɓasu nu ɔile gilegi ti peɓe zui ɔa ñegɛɛɪ lowai na mavi ma ta gavalabalalai na mavi ma.

Gilibai e vile fazi kpasui ti ba ta galafali vele ɔile gile gi tiba ta wulɔna te manɛve te zie ɔwɔ yemai zu lowai na mavi ma ta gavalabalalai na mavi ma.

Ma woo 19. – Ɔwɔyemai maɓage dawoloi wɔpelema.

Nuipe ka zo e wuzuvai wulɔ kɛnɛma ɔwɔ yemai zu ga dawoloi, seve ñonɛgeɪ ba fotoe.

Da wɔlɔnɔpɛ a kpunɛ tele, e nuiti ŋɔin zigi ɔfema zivai ma velema ba galafali velema, na wuluma dawɔlɔ nɔpɛ e zuzunuipe puzu ɔfɛ wɔma, e vaga gavalabai e lo nu ɔwɔɔvaiti su, e ɔawulo nu ma e zɔngɔ zɛɛ nu va ba e nu ya woli kulɔ zea, zoi ja ta wona tɔgi ɔfa e lowa.

Lowa ɔfa kpagi lo su zɔma ba wulɔma lawoloi ti pɛ ma.

Ni ti pɛgi te vileɣɛi sɛvɛ ŋɔnɛ fa va ba foto va va e ɔfɛniga ɔɔma ɔfili ba nu ɔfili gile kili, mawooe ni ma lawɔlɔzakpa 2 siei ta 3 siei ɔfa te nama vai ti su zizu.

Lowai ɔfa ɔato su lavawogiti ta wuti ɔfɛvai ma ɔwɔɔyɛmai zu.

Lavawo buti mazi kpasuiti ta zo te ɔɛtɛ ɔwɔɔ yɛmaizu e ɔfɛ pelegi tɔgi deɛila.

Dolowai ɔfa e sɛpɛ zea ga e zuvaiti kwɛ pelegi tɔgi deɛila.

Ma woo 20. – Nuitipɛgi te lasigi ŋɔnɛgi wote sɛvɛi zu dolowai ɔfa te yaga te ɔazaɔa sɛvɛizu.

Nu wɛwɛ ga ye wo kulɔna kpazaɔa sɛvɛi na zu e ɔfɛ pele tɔgi deɛi la palemagi na sanbelegi ni mavai zɛɔa to wa nama ɔazaɔa gi mavai zoga ye felegɔ e mabɔ pu mavai ma.

Tɔgi ta ɔfa vazu nama vaiti su zizu ga pagɔ.

Ma woo 21. – Gbafalanamai ɔfa e sɛpɛ na dolowai mabasu e vile kalafai ta maleɛɛfai va.

To wa zunuitipɛ kalafai lo su pelela.

Gbafanamai ɔfa ye zizu nuitipɛ kalafai wu, dongo vɛ kpakolo ba e vile tuɔɔvelevagɔ maleɛɛfaiva.

Towa ye zizu kalagi wu salafa lɛba na wuluma fɔlɛsɛi ɔaga dongoiti te lɔvai lakolila te yɛna e yesu te kona

16 tai zɔlɔ.

To wa ɔato su laginɛ wuzigi ninɛgitipɛ ta ma lɛɛgi mazipɛ ma ni salafa lɛba e ɔfɛ pele tɔgi bogei la.

Sala tala vaini bogei pileɣɛ gbafanama lokolitinɔva.

Gbafalanama ɔfa yezizu lakoli lungo bazagiti ta yezu wɔwɔ faitibu.

To wa navolo vilesu kalafaiti ta fa ma lele faiti te mazikpasui ti mavazu.

Togi ta ga vazu nama vaiti su zizu ga pago.

Ma woo 22. – Gbafanama ga ye zizu nuitipe ta dolowai wu e vile kede faiva.

E nuitipe ta gdede fai loge pelela.

Towa lagine nuitipe ta gdefai mabasus ke vele pe ma e gfepele togi devei la.

To wa faitipe kezus eleve sebei ti tu wo nitigi ta je nu wewe so woma ani ta a vana e sebenuti balo.

To wa navolo vilesu kedefai mazikpasui ti mavaiti nutuwo e ge pele togi devei la.

Ma woo 23. – Nui pe na dolowai gaga e bale vago zolo.

Gbafanamai ga na ma dolowai zie vele betezu.

Nu le nu veevelega na balegezuse e vile kulovele va, mazi vai va, kisuvai va ba e vile gaoon mazitipegi te wo gei Ma woo 7 zu.

Nui pe na dolowai gaga a bale gena e ma zalai zolo telebogizu.

Bale genu nope to wa zo e sendikagi ta bete ba e wili ta zu na kulonumai mabafaizu pelegi lowa bogali.

Na dolowa ga ga e wo leve nu wo e vile na butigevai ma leve wo fai zu.

Dolowai ga nuiti zea ga te yima leve balege zuse. Na noka gezu e ge pele togi devei la. Ele zo ga o zoiti ta bowo yemai mava gavalaba e vile ta bale vaiti ba ba ta ziezie faitiba.

Kpagi lo ge duolai ma zinope ma ta folose balei.

Ma woo 24. – E sepe mane ve e ge pele vago vu.

Gbafanamai ga na ma dolowai zie vele betezu.

Towa nuiti maba su e vile zivai ma velema, gala fali vele ma velema, nu wulozuse ma velema ba gaoon mazi ge veleti pegi te nonegei mawoo 7 zu e lo nuiti pe te pe leve vai va.

Ma woo 25. – Pɛlɛ yɛɣɛ e ga gilibai ti pɛ tɔ zizuvɛ manɛvɛ gbafalanama ɓa mazu.

Nui nɔpɛ gi e kona 18 vai zɔɔga azanu vɛ zunu va, gbafalanama yezi ga na na vuluvai wu gaɲɔun va nɔpɛ e mɛlɛ vilɛ ba e lo zi va va, galafali va va, kulɔzu yu va va, e ɣɛ ni ga nu mɛlɛi ɓa nu wele.

Gbafanama ɣa azanu vɛ zunu va ta dolowai ma ɓa su vului zu ta ta ɣa wɔɛ nama.

Ma woo 26. – Gbafalanama ɣa dungoiti ta buziɣɲinɛiti ta wulɔganɛi maɓasu.

Gbafanama ɣa kɛvɛle ɓɛtɛ zu ni akɛ buziɣɲinɛgiti tɔɲɔ vɛ vai va zui ma ñapi wɔvaizu.

To wa dungoiti ta buziɣɲinɛgiti ma ɓasu e vilɛ mɔɲɛi va, nuiti dalo vai va, pumavai va, jalama vai va, nu wodivai,

pile kɔwai mazi pɛ ba.

Gbafalanama ɣa sikpasui ti kɛzu e lo buziɣɲi nɲɛnɲigiti ta zalawusu la ma lɛlɛfaiva e ɣɛ pele tɔgi devezu la.

Ma woo 27. – Dolowai ɣa nɔɲɔbanuiti zea ga te wulɔ ganɛzu.

Gbafalanama ɣa ye zizu ta va malɛlɛfai wu, te lɛvai gbafalanama vɛlɛi ti bu ta kpizɛ ani ti su.

To wa te maɓa su e vilɛ pumavaiti ba, nu wodivai, gaɲɔun vaiti ta jalamavaiti ba.

Towa ye zizu ta ɓalɛ vai wu gbafalanama yezu ɓa nu yezu na wuluma te ɓalɛvai ɓɔwɔ yema vɛle lowai bogala.

Ma woo 28. – Dolowai ɣa pɔɔzaɣa nuiti zea ga te wulɔ ganɛzu vɛle gbafalanama kpɛtɛzu la.

Gbafanama ɣa pɔɔzaɣa nuiti ta ɓɔwɔlabi maɓasu ta ta ɣɛdɛfai.

Pɔɔzaɣanuiti gi te fa ɓin kea zui vɛ te ma nɛvɛ te wulɔ na numa e ɣɛ vɛle tɔgi bosula.

Ma woo 29. – Dolowai ɣa lagine nuiti zea te zini zu wulu te wɔpɛ zui mañapi wɔ vai va.

Gbafalanama ɣa nama zikpasui ti kpɛtɛzu e vilɛ te ɓɔfaiva zui va.

Towa ye zizu te ɣazui ti bu palemagi zu.

Ma woo 30. – Dolowai gfa e sepe zea ga sizuve ñade.

Gbafalanama gfa batosu nu zizuvetiba na ve doboiti ta sueti ba e ve nui na kuloganai va. Towa wolezu nuipe nono vilifai va na ma witizu.

Gbafalanama gfa batosu na kpoloji ma, na zie babiti ta na zie nugiti ve sueti te na bowove na ve wolewole ani tiba e vile te gavalaba vaiti ta te wolowolo vaiti ba.

Nu va vai ga kava ñoin ma zi nape e pu zui na ta no pe ma ba ma va lama nape na gfa ga fa ñoun wala lowai le bava yega.

Togi ta gfa vazuu na ma vañoun walaiti da zalezu.

Ma woo 31. – Nui pe na dolowai gaga e to gwalai ni gaga.

Gbafalanamai gfa yezizu to gwalai ni vevai zu nui pezea ta kwe fai zu nui pe zea.

To wa to gwalai ni ma lele fai lozu lakoliti pe da na ve sege koba vaiti poge va.

Towa to gwalai ni lezu ga nuipe zi we pe su pele no pe nu gfa fa lazila nu wewema e ge pelegi alajoi la, television la ta entelnetegi la.

Ma woo 32. – Dolowaitigi ta bowoyemaiti te ñonegei ezo mawoo 7 va 31 wo nu ma leneni o ta gaza vele togi devei la.

Gazu vile va nape ta kul koba va nape ele zoga o nubusei na dolowai ni ta nape sigima.

SUTITELE FELE SEI.- NITIGI NU MANEI E TE GE

Ma woo 33. – Pele yegge gila bu vaiti te geva gfa ge ve.

Duude ti ta duu keiti te manuve te bato te luiti to faima, ta gedefaima ta ta wuloganima.

Dungoiti manuve te wolo te zolobeiti be, te lo te wu ta te bo te va faiti su.

Ma woo 34. – Nu nape e vazuu zui gfa ba e zini zui ni gfa, ma neve e zie ga to gwalai ni ta togi zoitipe ta leve.

Ma woo 35. – Zuluipe te mane ve te wote te yezi falibogi wu ni nu lama zolosu ma na ve politikegi na tamasuvaiva na ve fa woewoe ba nu lama zolosu ma nitigi te ñonegei to gwalai ni zu.

E sɛpɛ manɛvɛ e wɔpɛ tɔ gwalaini zɛ vai va ga pagɔ e vɪlɛ dolowaiti ta bɔwɔ yemavaitiba te ɲɔnɛgɛi ma woo 12, ma woo 19, ma woo 20 ta ma woo 198 ti su.

Ma woo 36. – Nui nɔpɛgi e zini zui ni gɛa ma nɛvɛ e nisowoi zala ga vele tɔgi bogala.

Ma woo 37. – Nui nɔpɛ e vazɔ ba e zini zuini gɛa manɛvɛ e bɔma ani ti dabi ta e bato te ma.

Nu nɔpɛ e bɔbɔ woli kolowolosu ba e bɔma ani wolowolo su tɔgi gɛa manu lazale.

Ma woo 38. – Nu nɔpɛ e kundigɪla zɔbɔsu manɛvɛ e siɛ ga pagɔ gbafalanamai yimaizu, telebodaizu, zɛbɔzɔwɔzu va mɛlɛ gɛba, to vulu va mɛlɛ gɛba.

Ma woo 39. – Zulu nɔpɛ manɛvɛ e zɛ e gɛ vele gbafalanamai pɔla.

Ma nɛvɛ e zui ma ɲapi wɔ na wuluma e mɛlɛ vabu masadai ɔ zigi ga zemaɓa, nu ɔ batama ba ɔ teve nu wɔ ga zemaɓa.

Ma woo 40. – Nui pɛ manɛvɛ e nɔnɔ vɛ zui na ganeɪ va ta e zo e lubɔ ga pagɔ siɲɔɲɔin ti sama.

Nui pɛ manɛvɛ e nɔnɔvɛ kpɔba vaɪva e vɪlɛ niti ba faboi a te zɔlɔna.

SIZU WALA VELESIEI- GBAFALANAMAI MA ZI KPASUITI

FA MADUGI :

Ma woo 41. – Gbafalanamai ma zikpasui gɛa ga sagɔ :

1. Ma zikpasui niti deve tela
 - Zu masagi ;
 - Asanbele nasionalegi ;
 - Senagi ;
 - Gbafalanamai.
2. Kiti leve velevɛ ti
 - Kule supɛlɛmegi ;
 - Kule kɔnsi
 - titisionelegi ;
 - Kule dɛ kɔntegi ;
 - Zu masagiti te gɪti zuvɛ ;
3. Sikpasui nitigi te bɔsu gbafalanamai va demokalasi velema

- Zui na di tuwɔmai mazikpasui ;
- Tuɔɔvele vagoi ta nui na dolowai ma zikpasui ;
- Wotefai ma zikpasui e ɔwɔyema;
- Lavawogiti ta ɓale leve pele ma zikpasui.

Ma woo 42. – Nuitigi te ɗɛzu masadai ni ta ɗuda te ɗɔnɛɛi tɔ gwalai ni zu te manɛɛ te ɗɛ ga lada nuiti, sɔbalalɔnuiti ta nitigi ta zie fawu nu mɛɛ wulɔba.

TITELE MADUNGI. – DEVE ZIKPASUITI

SUTITELE 1. – ZUMASADAI

Ma woo 43. – Nitigi te manɛi te zu masadai zie ta ga : zu masagi, pelemie minise gi, gbafalanamai. Te manɛɛ te sie ga vele tɔ gwalai ni bogala.

SAPITELE MADUNGI. – ZU MASAGI

Ma woo 44. – Nuipe ka manɛi e zu masa wotegi ta ɗɛ. Ani nu ɗila geɛ leveni ma maɗugi zu, felesiei ɗa ɗɛ.

Zu masagi na masadai ɗa ga kona 5, To wa zo e ye le ɗɔnɔ ɗila, ma ɗodei loɗa zizu si ye va kpɔkpɔgi ɗa.

Nu nɔpe na yeteazu ɛɛ zoga zu masadai zigizu ɔ buɗɛ sizu felegɔ mazu.

Nui nɔpe gi e zu masadai zolɔga ga sizu felegɔ ɛɛ ɗo yelea savasie vama.

Ma woo 45. - Nu nɔpe e ɗoin ni e ɗɛ ga zu masagi kani :

- E ɗɛ ga zului ɓa deni ta ke te ɗila ge ɗɛ ga lagine nui ;
- Sizu binbingi ɗɛ ga lagine ;
- Nui ni to wa zo e wote nu ma ta nu ɗa zo e wote ma ;
- Nui ni na keɗefai ma zelewe vei ga dɔtɔloi tigi Kule konsitisioneɛle gi yelogɛi teva ;
- Ni na konagi zo su kona 35 va eli kona 80 wɔ ;
- Nui ni paliti politike gi ta yelogɛi ba vele tɔ gwalaini bogɛi la, ɓa e yeɛ ɔwɔ yema ani selewo vagoi ɗa ma vele tɔ gwalai ni bogɛi la ;
- E seve le telebo daizu ni zea woligiti kpein pɔnɛɛi ma.

Tɔgi ta ɗa vazuu deveti bo su e vile ni ma vai va.

Ma woo 46. – Wotegi manɛɛ e ɗɛ tozi folo (150) va e ɗi folo (120) ma, zumasagi e zini na masadai ɗɛzu e ɓɛ.

Wote fai ma zikpasu veiti ta gē gāna ta zumasagi, na gāsa a wote foloe le dekele gi zu vele Ma woo 46 bogei la tōzizuve, folo (120) lawu sani na ɔ zili.

Kandidatile seveiti te manuve te la Kule konsitisionelegi na bilei wu e zo folo (90) wo e gi folo (60) tai ma wote foloe ɔ zili.

Dotoloitigi Kule konsitisionelegi ye loga te va, ta ta bale lozizu ye ni kandidatile zewe lavai bezula.

Zumasagi ga e kanpane foloe lezu dekele gi zu folo 30 lawu wote foloe ɔ zili towo towa bele 48 lawu wote foloe ɔ zili.

Nu napegi e ye le zu zumasa fai zu kani manu ye zui ga e zo na kandidatile seve la volo nama e ye su wote fai zuva wo e be su, kani fa bin gwala ni Kule konsitisionele we fa su.

Ma woo 47. – Nuitigi te ye le zu masa fai zu te manuve tonogē fazu wuloi va e wo su alajoe ta televizion zu ni kpetei Lavawogiti ta bale leve pele ma zikpasu nuiti zea. Na ma neve e gē wote maungi ta felesiei zu.

Ni bo gei ma woo 47 zu to wa kandidaiti ma ga folesei.

Togi ta ga vazuveti bo su e vile ni ma vai va.

Ma woo 48. – Kule konsitisionelegi ga bato su kanpane leve pele ma ta kandidaiti ga gē vai ga li evile te leve faizu alajoe ta televizion zu e gē pele togi bogei la.

Ma woo 49. - Kule konsitisionele gi ga kandidaiti te lasi pone gei weda zizu e ze su e ma zewe lega e sepe folo 50 lawu wote foloe ɔ zili. Na ma zewe wula wuluma, zu masagi ga sa a wote fole le dekele gi zu e sigizu konseye de minise.

Ma woo 50. – Ani kandidai tigi te lasigi nonegei, ta a za na ba e le sa zo ga ɔ ye le wote maungi gēzu e zili, Kule konsitisionelegi zunuiti ta sa ta zi ku lofai ma wotegima bele 48 lawu boga wuluma te ma wotefai ma zikpasu nuiti zea.

Ani ku bonogaga lona wote fai ma, ku bonoga ta lo kandidatile nine zewe lavai ma.

Ma woo 51. – Wote maungi zuva gē e wo ani kandidai nitigi te nu lama zologa na ta azana ba fa vili manu wowozu, ani wotefai ma zikpasu nuiti ta bo na Kule konsitisionelegi ma na ga sa a ku nine lo wote fai ma bele 72 la wu.

Ma woo 52. – Ani nu felegoiti te nu lama zolɔga wote maungi zu va wo ga wulu ma, gila ka zana ba fa a vilina kɔwɔzu, kule konsitisionelegi a suwena wotefai ma zikpasuveiti sabu zu to wa sa a wote felesiei wulɔwulu ma lele 72 lawu.

Ma woo 53. – Nui ni e nu lama zolɔga wote fele sieizu ani a zana ba fa a vilina kɔwɔzu kule konsitisionele a suwena wotefai ma zikpasuveiti sabu zu to wa wotegi wulɔwulu wotegi ma lele 72 lawu.

Ma woo 54. – Faiti gi te wo gei e zo ma woo 50 va eli 53 wo na ta a ge na zu masagi ga ku bono to wote fai ma folo 30 lawu e zo deve wo gena ma e vile ku lofai va.

Ma woo 55. – Ani nu nɔpe ele leve ni wote maungi zu wote velesiei ma wui galo folo 21 dawu ezo wote maungi zu va wo gena ma.

Kanpane gi lo ga zizu wotemaungi zuvawogena ma gila bogei kule konsitisionelegi ya e be lele 48 lawu wote vele siei ma voloe o zili kuɔ zama.

Nu felegoitigi te nu lama zolɔsu wote maungi zi na tika nu manei e wote te ma wote felesiei zu.

Ma woo 56. – Kandidai ni e nu lama zolo su wote felesiei zu na ga kule konsitisionelegi ye lo su ba ga masagi.

Ani kandida felego ga a gena ga li wote felesiei zu, ni e gea pelela wote maungi zu na ga e gezu ga zumasagi.

Ma woo 57. – Ani kandida nɔpe ele lini o bazaɔga kule konsitisionelegi ma e vile wote faiva folo 8 lawu e zo yena wotefai ma zikpasuveiti te wote seveiti pe ma zoloni da, kule konsitisionelegi ga sa a nui le ni e nu lama zolɔga manei e geɔga zumasagi.

Ani kpazaɔga ga wona, konsitisionelegi ga zi mavai ma folo 8 lawu ezo yena te mavai meninila. Tanisu towa va wotegiwu na a ge na to wa deve wo e vile wotegi zu va wofai va ; Tanisu to wa wotegi zigɔ ma, na nɔsu wote nine gasa manei e ge folo 90 lawu ezo nama leve wo yenama.

Ma woo 58. – Nuini wotegi nezuma na ga zizu masa kpɔkpɔgi ga zu masa polɔmai na folo gabelagi masadaizu.

Ani wotegi a wulɔna wuluvele e vile faitigi te woge ezo ma woo 50 goi va eli 53 goi wo, masa nɔpe ele ziga masa polɔmai na folo gabelagi masadai zu, Na

gã yẽsu masa kpɔkpɔgi gã e yẽsu masa ninẽi zi voloe zili folo 15 lawu e tɔzi yena te wotenila ma.

E zo masagi zi volo ma e yẽsu na masadai bẽ, siẽ nɔpẽ e gẽzu bosu zu wulu manẽvẽ e dẽ ga asanbele nasionalegi.

Ma woo 59. – Ta zumasagi zizu na kpɔkpɔgi gã a wolona ga mena zigĩ kule kɔnsititisionelegi gã zu si kpɔkpɔga gãlebai ma wati ma e gẽma :

« Nozea....., zu masagi wotegi nea ma, ga mena zigĩzu Gala gazu ta zunuiti gazu, na bɔwɔ mavi ma :

- ge tɔ gwalai labi e vẽ giliba bazagiti te zoloma vaiti, lowai mazitipe na vẽ kiti leve vẽiti ta leveti ba ;
 - ge masadai zie wɔlɔ laizu ni zuluitipe ta wulɔ na nu ma ;
 - ge meẽ na masadai zie bɔwɔ vẽ ; ge faipe kẽ ge zilai ta ze viligẽzui ta zului pẽ kevai ga fa gĩla maba ;
 - ge gbafalanama na sikpasuiti, zui ta bɔwɔ yemai ma wɔkɔ.
- Ani gẽlẽgẽ nati kẽ ni, lowai dowa».

Ma woo 60. – Zu masagi gã sɔlɔganiti pɔnẽsu sɛvẽi ma telebogizu e li e fe kule kɔnsititisionelegi ya folo 10 lawu ezo si voloe va masa kpɔkpɔgi gã.

Na masadai bẽzuvẽ e sɔlɔganiti pɔnẽ sɛvẽi ma telebogizu e li e fe kule kɔnsititisionelegi ya folo 10 lawu ezo na masadai bẽ ye va.

Ma woo 61. – Zea woli sɛvẽi ma woo 60 tai va ma, zumasagi gã lizuga ta kule dẽ kɔnte bilẽi wu ta nisɔwɔ bilẽi wu.

Sɛvẽitigi ma woo 60 tai va te ma ta wulɔzu zunale ofisiẽlegi zu.

Ani sɔlɔganiti e te ɲɔnẽga sɛvẽ gabelagi zu ta levena sɛvẽ maungi zu gĩli te ba zumasagi manẽvẽ eli e wo yɔwɔzuwulɔ kule dẽ kɔnte bilẽiwu.

Ma woo 62. – Zumasagi gã e ga gbafalanamai leve nui.

To ka a gẽzu ga zabu zunuitipe te bɔsu te gẽ ga fa gĩla.

Towa batosu tɔ gwalai labi vaima ta ni giliba bazagiti te zologa te ma na vẽ kiti leve vẽiti ta leveti ba.

To ka e batosu zui na bɔwɔyemai ma, ta zui na makegi, ta gbafalanamai na sikpasuiti siẽ vele vagoi.

To ka e ga segekoba veitipe ta nundiŋi walai.

To ka e ga salawusuiti te ma nundiŋi walai na ma velema to ka e ga salawusuiti ta zikpasu walai ma nungi.

To ka e zini zui yavai tipe nunda.

To ka e ga gbafalanama na fane wu woɛ nun gwalai.

Ma woo 63. – Zumasagi ɔa e gbafalanama zie vele ma gfelegfelegi lezu na wuluma e je wele numazu.

Ma woo 64. – Zumasagi ɔa e ga togi ti sie vele ma nugwalai, to ka e odonasegiti ta dekelegiti siɛesu.

Ma woo 65. – Zumasagi ɔa e ye losu kundiŋi bazagiti ba segekobaveiti sama ta zoma nuiti e ma zolo namanuiti ta lelebogi va nave te ziebuvai va e solo bala te wulozuwe ma.

Togi ta ɔa vazuu seveita wulozu ni pilasi ti pe te nonegeisu. Nama vilasiti ka zumasagi yelosu nuiti ba e vile te va.

Zumasagi ɔa dekelegi wulozu ni e minisegiti pe ta bala gfe vele lezu.

To ka e ga minisegi ti ta mabogi ma nundiŋi.

To wa zo e na masadai ta galiva pelemie minise gi ma dekelegi zu.

Ma woo 66. – Nuitigi zumasagi noin ni e ye lo teva ga pelemie minisegi ba gbafalanamazunuiti te ma neve te li sena te tavai wu be.

Nama va gilagi nofa manei e gfe ani zumasagi ɔa gfezu e yelo nuva ga e gega banke santalale nundiŋi manungi, na si kobai, gbafalama na gfelezi finansiegi ma diletelegi, gbafalanama na fa wube nundiŋi manungiti.

Senagi na fa wubei ɔa vilesu na ti ta lelebogi va nave ta va woegei va.

Salawusuiti ta zikpasuwalai ma mabogi zu ɔa te yelosu nuita va ni manei e gega sefe detamazo zenelale de zame.

Togi ta ɔa vazuu deveti bo su e vile ni ma vai va.

Ma woo 67. – Zumasagi ɔa e ye losu anbasadegi ti ba ta nu giliga te manei te gega lagine gazui zu wulu.

To ka e ye zizu zu wulu anbasadēgi ti bu nave nu gīlīga va te ga sikpasu bazagiti gazui.

Ma woo 68. – Zumasagi na dolowai ta gāga e be kosoganuiva.

Ma woo 69. – Konagi wu palemagi gā zumasagi lilisu sizu gīla e va e zui mavai ti galega sikpasu bazagiti nave zu ṇundigītigi te wotega te ma.

Na ma va gālei bogei ma woo 69 goi zu to wa zumasagi ma ga fōlese tōwō pilipilizōwōzu le su.

Zumasagi gā zo e bōe zuveiti pō ni mala geleba ba e bo konseyedelanasiŋgi ma maḅogi zu.

Ma woo 70. – Zumasagi gā zo ani palemagi a bōena bu e tōgi ta gāzavi ni wotegi gāzo e gēma pilegei feita va ni e ṇoini e dazali zuveitipema.

Palemagi ta senagi ta zo ta wuti ma velema te zolo fa gīlama ni pilegei tōgi ta va te gē zumasagi ma wotegi gāzo e gē nama logi mavaizu.

Zumasagi gēzu e dēkelegi wulo wotefaizu manēve e kule kōnsetitisiŋnelegi gāzaḡa ani sologe tō gwalaima.

Ani kule kōnsetitisiŋnelegi a gēnama sologe wotegi gāsa a yema.

Ani ele zoloni tō gwalai ma wotegi le yegama.

Ani kule kōnsetitisiŋnelegi a gēnama namavai zologe tō gwalaima wotegi gā sa a zolo.

Kule kōnsetitisiŋnelegi gāsa a wole wotegi levefai va ga pago.

Ani wotegi a nena ma logi ma towa sa a lega e sepe e gē pele bogeila ma woo 127 gi zu.

Ta zo te yezi wotegi wu ani wotebeiti te ligoi ma gāwōesamai a wotena.

Tōgi tigi te mavai wosu te maleneni tō gēga zaḡu tō gwalai nata ma ɔ valibo.

Ma woo 71. – Zumasa talai gāje vaga ani manu azana, ba a zigīnana bōwō yema, ba te kulōna, ba fanōpegi a ke ele zoga ɔ masadai zie.

Ani zumasa geleḡe gēnina, asanbele nasiŋnelegi ma masagi gā bo kule kōnsetitisiŋnelegi ma vele ta bōwai e gīgaiziezu ma la ba ani dēpite bōlōṇungi a vana bu.

Kule konsetitisionelegi g̃ezu ɔ g̃ema masa gelena kani e su wɛ ga masagi za, ba e wulana ɔwɔ yema, ba te kula na, ba fanɔpɛgi a kɛ ɛɛ zoga ɔ masadai zie. Ani a g̃enaga seɓeva kani dɔtɔloitigi Kule konsetitisionelegi ye loga te va te ma zelewɔe ve.

Ma woo 72. – Ani zumasa geɛg̃ɛ nɛnina, asanbele nasionalegi ma pelezidai g̃a zi sɔ na pilasi zu, ani na ɛ zoga sena pelezidai g̃azi sɔ na pilasi zu, ani na bala ɛ zoga asanbele nasionalegi ma vise pelezidangi gila kazi sɔ.

Ani zumasa geɛg̃ɛ nɛnina, nui e zizu kpɔkpɔgi g̃a sɔ to wa menazig̃i g̃ezu letema.

Asanbele nasionalegi ma pelezidai g̃ezu e zi sɔ masakpɔkpɔgi g̃a towa mena zig̃i g̃ezu pele bog̃ei la ma woo 59 gi zu. Wote ninɛiti ta zo te g̃azavi folo 120 lawu, tɔzi si volonna ma kpɔkpɔgi g̃a vele bog̃eila e zo ma woo 46 gi va e li ma woo 56 gi wɔ.

Nui e zizu sɔ zumasagi na kpɔkpɔgi g̃a ɛ ɛ zoga :

- ɔ asanbelegi wulɔ na ;
- ɔ wote ma lili ;
- ɔ g̃igaizie tɔ gwalai nata mavalibo fama ;
- ɔ kasoganu vile ;
- ɔ kundig̃i la ve nu ya.

Ma woo 73. – Zumasadai ma mavi log̃a zizu ni va e zini kpɔkpɔgi g̃a e li ma wolɔzag̃i ti pɔ te va velema masadaizu.

Zumasagi g̃a zo e masa pɔɔzagiti teve faitani gani kɛzu.

Ma woo 74. – Tɔgi ta g̃a wulɔzu ni e zumasa pɔɔmaiti ta te n̄azaiti maba su na wuluma e ɔɔ te va navolovai letemazu ta fabɔnɔga. Nuitipɛgi te ziga masa kpɔkpɔgi g̃a ta zo te wulɔ nama logi numa.

Ma woo 75. – Gbafalama ma zikpasui ma mavi log̃a zizu ma n̄undig̃iti ba e li ma wolɔmai ti pɔ te va velema kundig̃ilaizu.

Zumasagi g̃a zo e te leve faitani gani kɛzu.

Tɔgi ta g̃a wulɔzu ni e kundig̃i wolɔmaiti maba su na wuluma e ɔɔ te va faitaniga ni su.

Ma woo 76. – Tɔgi ɔa zumasagi ma basu e vile kpɔɛvaiva, pɛɲufai va ta mavelegi va.

Ma woo 77. – Zumasagi lɛga paliti politiki su nu.

Siga wuluma kpɔkpɔgi ɔa, zumasagi lɛɲɔ paliti politiki ɲundiɔila yea ta ma wuti ta nɔpɛ.

Elɛ ɲɔ lia paliti politike ɔalɛba nɔpɛ su.

Zumasagi ɔa zo e politiki kundiɔiti tili te zi te ɔife ɔɛ vɛ e lo zuvai va.

Ma woo 78. – Zu masadai ta balɛ nɔpɛ tɛlɛ zologa ɔɛ ma, e ɔɛniga zewulu wuti ba gbafalanama wuti ali balɛi te wote su nu ma ɔ kɛ.

Zumasagi lɛ nasionalite kpɔnɔ si ɔia e wulo lagine ɔili wulu.

Zumasagi ziga wuluma, folo 60 lawu manɛvɛ e ɔɛlɛ zɔma nasionalitegiti ba.

Ma woo 79. – Zu masagi na masadai ɔɛzu e bɛ ma lɛ nɛni ɔ gbafalanama ani ɔɛ ba ɔ ta ziɔi ga zinge ali towa levesu ga nu bɔnɔ ma vɛlɛ.

ɛ lɛ zoga ɔ gbafalanama ani ɔɛ ba ɔ podi a li towa levesu ga nu bɔnɔ ma vɛlɛ.

Nima lɔgi vile ɔɛ pelemie minise gi ta zɔma minise gi ti pɛ ba na vɛ banke santalale ɲundiɔi maɲungi, na si kobaiti, gbafalama na ɔɛlezi finansiegi ma diletelegi, gbafalanama na fa wuɔɛ ɲundiɔi maɲungiti ta sɛfɛ detamazɔzenelaledɛzaleme.

Tɔgi ta ɔa vazɔ wulɔzu ni zɔma ɲundiɔiti te lasigi ɲɔnɛɛi su e vile nima waitiba.

SAPITELE 2 SIEL. – PELEMIE MINISEGI

Ma woo 80. – Zumasagi ɔa ye losu pelemie minise gi va eɔɛ pele ma woo 66 gi bogɛila.

Pelemie minise gi ziɔivɛ nuiti sama nitigi te wɔɛɛi evile ta lelebofai va, te lebi pele va bale ta ma, ta va wɔɛ gwalai va e lo zui livai va luwɔma ba nubuseiti si vɛlɛ va ba kiti leve vɛlɛ ma vɛlema ba wi ganiti kwe pele va na wuluma zui wɔɛ pele e vile faiti pɛ ba.

Zumasagi ɔa zo e pelemie minisedai wulɔna.

Pelemie minisege gā sōlōganiti pōnesu sēv̄ei ma telebogizu e li e fe kule kōnsititisionelege ya folo 10 lawu ezo na buti lōzi yeva.

Na buti b̄ezuv̄e e sōlōganiti pōne sēv̄ei ma telebogizu e li e fe kule kōnsititisionelege ya folo 10 lawu na buti b̄e ye ɔ zili.

Nimavaitigi te woḡei ma woee ni zu ta v̄ilesu bala minisege ti ba, gbafalanama zibasuiti te ma ṇundiḡiti, banke santalale ṇundiḡi maṇungi, na si kobai, gbafalama na ḡelezi finansiegi ma diletelegi, gbafalanama na fa wub̄e ṇundiḡi maṇungiti nav̄e seḡekoba nuiti ta ṇundiḡi bazagitiba.

Ma woo 81. – Pelemie minisege gā e ga gbafalanama ṇundiḡi maṇungi.

To ka e gbafalanamavaiti tu w̄o e je te zivele b̄et̄e.

To ka e ga minisegeiti ta maḡogiti te ma lotuwoi.

Ma woo 82. – Pelemie minisege gā lawōlōzu e v̄ile zui mavaiti p̄eba palemagi ḡazu folo 60 lawu ezo yeva te yeloniba la na ḡa ḡezu kōns̄eyedelanasioṅgi zu.

Ta zo te na dawoloi na zu jiḡijiḡi kala wote fale su.

Ma woo 83. – Pelemie minisege gā na kundiḡilai ma z̄ev̄ei wulōzu ga aletegi ev̄ile faitiba t̄o gwalai ta zōma logiti te yelosu te va.

Pelemie minisege na aletegi ḡa je zili tanisu minisegeiti ta maḡogizu. T̄ogi ta ḡa vaz̄u dev̄eti bo su e v̄ile ni ma vai va.

Ma woo 84. – Pelemie minisege gā nui tanigani v̄ilesu pilasi taniganisu e ḡe pele t̄ogi ta bosula. Na ḡa ḡezu telebogizu, ni nuip̄e ge b̄ow̄o ḡazu su ta pil̄eḡei zui mazikpasuiti p̄eba na wuluma manuiti man̄ev̄e te leleboḡei ta te zie fawu.

Ma woo 85. – Pelemie minisege gā nuitanigani dasi pōnesu sēv̄eima nitigi te man̄ei te ḡḡega minisegeiti vele d̄ek̄elegi gbafalanamai ma zikpasuiti bogala e so zumasagi ya.

Namanuiti man̄ev̄e te wulō zuizu nap̄e.

Zumasagi ḡa yelosu minisege ti ba vele ma woo 66 gi boga la.

Towa zo e te wulōna ta zolona ma ta pelemie minisege.

Pelemie minisege man̄ev̄e e je ṇōanabo zumasagi v̄e.

To ka deve lowati siev̄aima, t̄ogi maziti p̄e nav̄e kititi ba te telev̄eya.

Ma woo 86. – Pelemie miniseqi ɔa e kundiɔilai zie vele vagoi lezuga nuiti. Toka e batosu kundiɔilai na zelo ɔeyai ma ezo mazu e ɔi.

SAPITELE 3 SIEL. – GBAFALANAMAI

Ma woo 87. – Zu masagi na ninigi wu, gbafalanamai ɔa e zuzuvai pe kazavisu e te zie ga pago.

Gbafalanamai na si kpasui ɔa ga pelemie miniseqi, miniseqiti ta sekelete detagiti.

Pelemie miniseqi ta zoma miniseqiti pe ka te vavaga nitigi te levesu gbafalanamai zu zumasagi ɔakalave.

Ma woo 88. – Pelemie miniseqi ɔakalave, zoma miniseqiti ta sekelete detagiti te vava ɔaga ni e levesu ta bale ɔezuveti.

Pelemie miniseqi a ɔoin na e ɔelegɔe faitazu e vile miniseqiti ta sekelete detagiti ta depatemaiti sie velewa nati te manɔve te kelegɔesu.

Pelemie miniseqi ta zoma miniseqiti pe ka te vavaga nitigi ta zolona te ma ta maɔgizu.

Ma woo 89. – Gbafalanamazunuiti te manɔve te je ɔoanabo palemagi ve vele bogeila ma woo 134 ta ma woo 135 gi zu.

Ma woo 90. - Gbafalanamazunuiti ta balei ta bale nɔpe tele zologa ɔe ma, e ɔeniga zewulu wuti ba gbafalanama wuti salafai ba nave balei va te wotesu numa o ke.

Gbafalanamazunuiti ta balei ma wulɔnumai ta ma ɔufemai leveve to sevei zu.

SUTITELE 1. – WOTEMASADAI

Ma woo 91. - Palemagi ɔa e wote masadai ziezu.

Palemagi ɔa su ga felego : asanbele nasionalegi ta senagi.

Asanbele nasionalegi zunuiti ta ga depitegiti.

Sena zunuiti ta ga senategiti.

Manɔve nui mazipe ge ɔe palemagi zu na ve paliti politigi maziti pe ba na ɔa e zui baba zo su.

Tiēga ɢila kpe ka te manēi te wote tɔgi ti ma vele ma woo 130 gi boga la.

Tiēga ɢa te ga zunuiti gazui, te manēi te zuvaiti pɛ tevepele ma zɛvɛiti pɛtɛ, te gbafalanamai ziɛ veleti pɛtɛ.

Asanbele nasionalegi ta senagi ta maɓɔgi ɢa e ga kɔnsɛye dela nasion.

Ma woo 92. – Asanbele nasionalegi na masadai wɛgi ɢaga kona 5. Senagi nɔnɔi ɢaga kona 6.

Ma woo 93. – Asanbele nasionalegi zunuiti ta senagi zunuiti ta maɓɔgi zu ta faiti suzizu ni ti gi tɔ gwalai ye losu te va.

Asanbele nasionalegi ma ɳundiɢi ɢa e kɔnsɛye dela nasiongi ɳuda, ani ɛlɛɢɛ ɢɛni na senagi maɳundiɢi ɢa e losu na pilasizu.

Sizu ɢila konagi wu kundiɢi tigi te wotega te ma ta ensetitisiongiti ta ɳoinsu palemagi na ninigi wu.

Niti gi te manēi te ɢɛ na ma maɓɔgizu ta ga ensetitisiongi zunuiti pɛ, kɔnsɛye lezionogiti ta melegiti.

Ma woo 94 – Tɔgi ni e sanbelegiti teve pele lezu to wa pilesu fai niti ba :

- Biloi ziɛ vele ta nui ligoi manēi e ɢɛ bu ;
- Kɔmision pɛmanantegiti te ligoi, nui ligoi manēi e ɢɛ su, te ye lo pele te va ta ziɛbuvaiti ;
- Tɔgi e sɛpɛ ge ɓɔwɔ ɢazu su, e nuiti pɛ gaɢɛzu ga li zunu vɛ azanuva na ziɛ vele ;
- Kɔmisiongiti te zi vele ;
- Tɔgi e dawɔloi zigɢi vele lezu, dawɔlo zu jigɢijigɢi pele, wote pele ;
- Sanbelegi zunuiti te ziɛ vele ;
- Gbafalanama zikpasu vɛlɛ vɛlɛ giti kazavi pele sanbele gile gile gi ma pelezidai na ninigi wu.

Ma woo 95. – Sanbele gile gile gi na masadai wɔɛgi ɢa ga asanbelegi na masadai wɔɛgi.

Ma woo 96. – Palemagi ɢa ɳoinsu ga sizu ɢila kpe sesion ɔdinɛgi zu.

Maɓɔgi na lɔɢa zizu jɔwoi ma volo 5 goi va e ɓɛ yɛɓɛwui ma volo 15 goi ma. Ani na ma voloiti tɛlɛ ɢɛ zoloni baleɢɛ voloma, maɓɔgi lɔzizuvɛ ɓa gabela su vɛ ɢa wulɔ wulu e zolo baleɢɛ volo maɳungi ma e vazɔ.

Ma woo 97.- Palemagi na sesion ɔdinegi a levena, sanbele gile gile gi ɔa zo ɔɔɔ e ɔɔin ɔɔwɔ yema ɔa ani zumasagi a bo na e vile feita va.

Sesion ekesetala ɔdinegi ɔa ɔezu e ɔe pele ma woo 97 gi ɔzizuve boga la kani faini pilegei zuzuvai ta va.

Sesion ekesetala ɔdinegi ɔa ɔezu e zolo ga nama vai ɔawulaba.

Ma woo 98.- Masadai e zigizu ga zemabai na losu leba.

E sepe ɔɔwɔva ɔa ga na wote dolowai sanbele gile gile gi zu.

Nu ɔa zo e vali nu ma e wote e ve vele sanbelegile gile gi na togi boga la.

Ma woo 99. – Nuipe kazo e li asanbele nasionalegi ta senagi ta mabɔgi zu.

Sanbele gilegile gi ɔazo ani ta wotena ma te ta mabɔgi ɔe ɔe yɔwɔzu.

Dawɔɔ zujigijigigi ma wuluvawogi ɔa ɔɔnesu sanbele gile gile gi na sevei zu pilegei fa zu jigijigi fai va

Ma woo 100. – Nu le zoga ɔ despitei ta senategi ti so, ɔ yeka teva, ɔ te ɔiti, ɔ te lo kasɔa ani faini pilegei ta balevai va.

Ta mabɔ waiti ma, lowa le zoga ɔ ta zo ani manu na sanbelegi le vanibu.

Manu a lona lowai maɔazu mabɔ wati levegeima, sanbelegi ze namavai ɔunda na ma biloi ɔa vabu.

Ani ta nu zonaga e je lo lowai maɔaizu fabu le na zu. Na a ɔe na, mavai ɔa wo lele 24 lawu sanbelegi ze namavai ɔunda na ma biloi wu.

Ma woo 101. – Depite lai ta senate dai tele zologa ɔe ma ta bale ɔɔɔ nɔpe salave vaba, e ɔe niga ze wulu bale ɔa gbafalana bale pele togi ta va zu bosu la.

Toqi e sanbelegiti mavai levezu to wa pile su manuiti te maba faiva, ta wuti zolo talai ta bale ɔɔɔ nave lowai te zo fai va.

SAPITELE MANUNGI. – ASANBELE NASIONALEGI

Ma woo 102. - Asanbele nasionalegi ɔa e ga sanbelegi ni lagine nuitipe te ɔɔwɔ ɔazu su.

Ma woo 103. – Ni ake nu ɔe ga asanbele nasionalegi zu nui ta kani ma nu :

- a) gɛ ga lagine nui ;
- b) na konagi gɛ kona 21 gi ta 80 yɔwɔzu ;
- c) wote dolowai gɛ zea ta politiki dolowai;
- d) te yelogeɪ ba paliti ta zu ɓa e yeɛ ta ɓowoi ani a kɛna ga vele manɛi e gɛ la.

Tɔgi ta gɔa va zu deve ti bo su e vile wote adaveti tigoɪ va, depitegi ligoɪ va, ma wulɔnumaiti ta te zalai. Ma lɔgi gɔa zɔma vaiti pɛ devezu e vile vele te wote su la te ma, vele tɛɛ zoga tɔ wote manu ma la ta nitigi tɛɛ zologa na ɓalema, wotegi wo pele na wuluma vele nu gɔa depitegi ta ma valibo da.

Ma woo 104.- Kule kɔnsetitisiɔnelegi gɔa ɓatosu depiteti ta kanpaɳegi ta ta wotegi ma. Ani depitegiti ta wotegi mavai mɔɛmɔɛna yɔwɔzu to ka e te yɔwɔzu va wosu.

Ma woo 105.- E sepe manɛvɛ e wote depitegi ti ɓɛ, wotegi ni nu lɛ kea ɓɔɔ vɛ, ma masadai gɔa ga kona 5 na a ɓɛna ta zo te wote manu ma wulu.

Ma woo 106.- Depitegiti te ligoɪ gɔa a wɔɛnasu ga sago sizu gɪlagi na wotegi gɔa gɛzu lise nasionalegi ma.

Gawoi a wona ma mazui gɔgɔa woɛzu azaiti ta nɔnɔbanuiti ba.

Depitegiti te ma zizu felegoi motoi ta wotegi gɔa gɛzu ga siɛla gɪla.

Wele paliti politikigi zunuiti ta zo te yeɛla ani ta sienaga tɔgwalaini ta tɔgi zoiti te zie vele, nui zoiti ɓala ta zo te yeɛ ani ta sienaga lowai zie vele.

Paliti politikigi ni ti te zievele zologɛi tɔ gwalai ta tɔgi zoiti ma na ti ka ta zo te yelo nuiti ba nitigi ta yeɛ lise nasionalegi ma wotefai zu.

Zui zivai kpasu wotegi wɔpelema manɛvɛ e gɛga ni nuipe ka ɓowɔ gɔasu.

Ma woo 107.- Asanbele nasionalegi gɪla kpe ka manɛi e wote lowai ma vele Ma woo 118 goi boga la e wulɔ ni wuluma ta senagi te ɓɔgeima vele Ma woo 115 goi boga la.

SAPITELE 2 SIɛI. – SENAGI

Ma woo 108 – senagi gɔaga zuwuzu vɛiti te gɔazui nave zuzu ɓalegɛnui maziti pɛ ba.

Nu gɛvai ga senagizunuita, tɔ gwalai ni ta tɔgi zoiti ta kevele lɛzu.

Ma woo 109. – Senagi lɛ zoga ɔ wulɔna.

Ma woo 110. – Nu gɛzu e gɛ ga senatɛgi kani :

- a. e gɛ ga laginɛ nui ;
- b. e gɛ ga nui ni wote dolowai zea, to wa zo e politiki fai gɛ ;
- c. na konagi gɛ kona 40 ta 80 yɔwɔzu ;

Nuitigi te yelosu te va ga senatɛgi te manɛvɛ te wɔɛɛi ga te lubɔvelevagoi, ta lelebogi, te lebi pele balei zu ta ta vawɔɛ gwalai e vile buti ni gila ba, kitilevɛvai, politiki fai, zui liluwɔma vai, zɛvilikezu vai, nu yavaiti fai, galafali vai ta wigani vai.

Senate balei le zologa gɛ ma ta paliti politiki bale vai na vɛ balei mazi nɔpɛ ba e gɛ ni ga zewulu gili ba gbafalana gili salafai ba.

Senatɛgi ligoi gɛ a wɔɛna su fele, sizu gɛlagi gɛ zumasagi yelosu manuiti ba te wulɔzu balei mazitipe su navɛ sɛfawu nui taniga ni ba te yelosu te va e gɛ pelegi gazakpa 1 ta 2 ma woo 110 goi bogala.

Sizu felegoi zoi manuiti ta wotesu na ti ma leziɔngiti su ta kɔminegiti su.

Tɔgi ta gɛ vazusenatɛgiti tigoilezu, te wote pele te ma ba te yelofai teva, faitigi tele zologa ta balei ma, ma wulɔnumaiti ta te zalaiti navɛ vele ta zo te senatɛgi ta mavalibo da.

Ma woo 111. – Kule kɔnsɛtitisiɔnɛlegi gɛ e wɔɛzu senatɛgiti ta kanpaɛgi ta ta wote fai ma. To wa bala wɔɛzu senatɛgi zoiti ta yeloba vai ma.

To wa zizu zɔwɔzɔbɛtɛi ma e vile senatɛgiti ta kanpaɛgi va ta ta wote fai va ta te yelofai va zoiti ba wote fai le vile ni te va.

Ma woo112. – Zumasagi gɛzu e yelo kundigɛ bazagiti ba nitigi tɛɛga sɛgɛkɔba nu kani senagi vabu a wolona ga buɛ pelegi tɔ gwalai ni bogala.

Ma woo 113. – Senagi gɛ nɔnɔ vɛzu faiti maɓafaiva nitigi te vilɛɛi zuizu yilai va ta zunuiti ta yɛvilikezui.

Nama to wa kpɔɛvaiti mawozazu ba e te gɛawulɔba zunuiti zɔwɔzu na wuluma to wa siɔɔɔmavai lezu ga nuiti.

E gɛ pelegi woo 4 goi na gozakpa 3 sɛi boga la senagi zunuiti ka te yekasu nu yava wɔɔzaɛagiti ta nu lubɔvele wɔɔzaɛagiti ba.

SAPITELE III. ASANBELE NASIONALEGI TA SENAGI TE ZIEBUVAI E UILE WOTEFAI UA

Ma woo 114. - Asanbele nasionalegi gila ka a zo e tōgi wote pelegi bogei la woo 118.

Asanbele nasionalegi ta Senagi ta wotesu tōgiti ma pelegi bogei la woo 115.

Ma woo 115. - Asanbele nasionalegi ta senagi ta wotesu tōgi ma pelegi ela :

- a) Zoizu bōsui dalovai, ti ziavai bōwōwu ta ta bōgō gēvai.
- b) Zoigazu gālebai ta zoi lō golai ta wote leve pelei ni e la wōneni zoi lō golaizu ta deve wote ni zoizu bōsui nutiwoiti seizu
- c) Gilibai mazipe leve pelei
- d) Tosu wola vevai zoi leve fa vagoi ya
- e) Tosu wola vevai yēpe bōgō yōzuvai ya, fangai na zeve bōwō ya ta zoi lomiti ta nebevai bōwōv.

Zoigazu gālebai ta zoi lō golai ti ka ti wotesu tōgiti ma niti tete dēzu, ti seikpasuti ti kē ta seisuiti.

Seikpasu lōgiti ka ti faiti tete lēzu e lōzei zoi na kula nima vai eve mazagiti ta minazegevai va.

Seikpasu lōgiti ka ti kōetevezu navolovai ta nubusavai gā wōlovai va e lo zoi li luwōma vai va vaga papō.

Ma woo 116.- Zoigazu gālebai ta zoi lō golai ta dā yisia wate nōpe ma tōgitisu niti ti maneya ga ti zie ni a kē tōgiti niti ti vazū bu ti dē ga fa gila. Poga bētei nōpe tōgei ma tōgiti ba, towa ga yezebu ani, e la fa wolowologa ma woo121.

Eni komi ge la gē ni zoigazu gālebai ta zoi lō golai zōwōzu mazōlō nubusaiti ti fabuvai tōgiti ma, tōgi niti kalagei ga seisu velegō ma buti vėlē wola felegōti pē bu. Manēve ga ti kpō kili ma loli. Kpōgi ni sōlegei, e zupuzu ga nama buti gē numuiti. An ma bōgi zu gā, ti tōnō ma wooiti vezula e lo woo niti ti maneya ga ti maleve tō sēvezu. Ma kpō zupui ta sōlegile gā zeizu Gbafalanama ma nutuwōi yeezu eni ma gā zōlōsu tōgiti lofai nō va. An ma bōgi ma loli fai gā tō buti vėlē felegōi ma Masagiti ba. Ti woo gā su gila nō eni ma gā zōlōsu tō to vaiva.

Tō sēvei ni e gēzu ma bōgizu, Gbafalanamai gā dazu tō vėlē wola felegōti bu (Asanbelegi ta Senagi) ti zolo fai ma ma.

Ta ɓɔgi golai la na zoni a va la to seɓe ɗila ma, Gbafalanamai ɗa ɗe Zoigazu ɗalebai (Asanbelegi) ma e kiti ɗabelagi leve.

Zoigazu ɗalebai (Asanbelegi) ɗa zo e kiti ɗa leve to seɓei niti ti keyai zamazu ɓɔgizu, ɓamu ɗabela lo zeɓei ni ti wotegei ma, ti tanigani maleɓe niti Senagi peya ba.

SUTITELE III : ZOWOZULE E LO FA ɗA LEUE ZOBODAI TA TO TO ZOBODAI UA

Ma woo 117. - Zoigazu ɗalebai ma Masagiti (Deputeiti) ta zoi lo golai ma Masagiti (Senateleiti) e ɓe Gbafalanamai va, an ti ka ti to zeivai lawulazu zoizu.

Zoi lo da ɓele (Palemangi), to ɗila ka wotei togi ma eni a ziana ga ma woo 70.

Ma woo 118. - Togi logei siavele niti ba :

- ɓowoyemai ta nigi ɓiɓigiti mangalafai ada ɓe ti koye teɓegizu na ;
- zo lomiti ta ti nutuwɔiti ɓedema vai ;
- zo lomiti ta ɓalai e lo ta yoi, ti ɓusai ta ti woligiti maɓevai va ;
- lada ɓiɓigiti daa zo nutuwɔiti ma ;
- nu wolaiti deɓi vai ;
- zo nu nigiti e lo : zo lomiya, masadaa ta nubusai na zobodaa, vuluvai, nu maleɓe vai, fa ɓowo ɗe vai ;
- pelegi nuɗɗevaiti ti ɓetesula, goolamai lovai ti yowozu ta ɓowoyemai e ɓe to ɓiɓigiti ba ;
- ɓowo gani leve pele, nu na gama yitei mazu ta nuiti zowozu ɗevai, nuiti da podilo fai, nu ɓala fai ani ma, nu ɗe vai ga zu nui, nu ɓowo gile vai, zo ɗilibaiti deve vai ;
- numuiti ta ɗilibaiti, masada woli ɗilibaiti ta keɓɓa fai ɗeɓelei va ;
- ɓale ɗe nuiti ta ɗilibaiti ;
- zo vai ɗaleɓe nuiti ti ɗeɓelevai ;
- kitivaiti seizuvai ta kasogɗa logiti,
- kiti leve ɗiliba lawulavai ta suzeivai ;
- fa yointi, fa wolowoloiti galeɓe vai e ɓe ma ɗasoi vai ;
- to pilima vai ;
- mavaye/suvaye fai ;
- zoizu ɓɔe vatei, zoi na gazuvilai vatei ta koɓ vatei ;
- wali lo ɓelei zoizu, ɓankegiti, kpɔba ɗilibaiti sia ɓelei ta navolo make vai ;
- kpɔwo gilei, songoi, muli maziti pe ma loli pele ta ti ɗe ɓelei ;

- zo g'iligiti g'azu masagiti ze'i velei ;
- wobawe make fai, zoizu navoloiti ta zoi na buziḡe golai ;
- kpiza ganiti zia velei va zoizu ;
- falelai ta ḡowḡilamai ani ninaiti ḡe veleit.

Tḡgi ḡa ni ma va biḡigiti galevezu :

- zoi maḡevai na zuzei wolai ;
- zo lḡigiti nuda zeivai :
- kalafai, fawḡe wḡlivai ta ḡeliḡi ma ḡala fai ;
- nu nii balei, nu nii mavawo ḡilibai ta nuḡusaiti maḡevai ;
- namu vaiti buzievai ta poganiti maḡevai ;
- zoi ḡowḡ yoi ve zea ta e deve.

Ma woo 119 - Ani ḡiliga ti ve niti ba ti tḡgizu, ta ga tḡma ḡaniti.

Eni tḡ pilima va ḡa ḡe na fazu e ga tḡba va, ma vai a zo maleve ga, tḡ kiti vele woloi a ḡena ga ma lḡ fai zuveḡe, Zo masagi na fa ḡaleve woo (Dekeḡeḡi) ḡa maleve.

Ma woo 120.- Zoi lḡ vele valisu gila-gilagi ḡa na fololuwazu balei zuzeizu.

Gbafalanama ma nutuwḡi a zo e woo vili ti ma e lo tḡ siḡe, tḡ maleve ta deve wola woo vilima va va.

Fa ḡigi niti ti zeveya ta vololuwaizu ta leḡigi la levega zoi lḡ to nuiyi ta nupila watei zeizu sawaḡo ma veḡeḡizu.

Gbafalanama na poga ḡeḡe vai ḡa Gbafalanamai ma nutuwḡi va ḡamu Gbafalanama nui ḡili.

Ma woo 121 .-Tḡ to beyaiti (Deputeiti) ta (Senateḡeḡiti) ta lḡ deya ta ta poluḡaḡeḡeḡi ḡa ḡe ga zezeibu gani eni ti logeḡi tḡ fa v ḡamu, eni ti la vezu Masagi na zobodaati ba niti ti woogeḡi ma woo 130.

Ti ḡe ga zezeibu gani, eni ma lḡigiti ta ze'i wolu la yeya ga : ta wulavai kiti navolo zḡlḡ fai va, ta vevai Gbafalanamai vavai va keni ada ḡawula ve navoloi zḡlḡsu na.

Ma woo 122 .- Komilalai ḡa lḡna kiti lo vele ta yḡwḡzu ta Gbafalanamai e lo tḡ gaḡeḡevai va, kiti lo vele wolai ḡa nḡnḡ ma woo ve folo lḡsawa lawu (8).

Ma kiti ḡḡe ḡa lazū Gbafalanamai ma nutuwḡi ta ma kitivele ni fai su ti pḡḡe folo lḡsawa lawu.

Kiti vele wolai ga zo e ma boe pe to.

Mawooo 123. - Zoigazu galebai (Asanbelegi) gila ka zo e navolo leve logi wote.

Zonavoloi ta zo va vai pe ma leve logi ga da ge kona wo konagizu, ma suzei ge to kili yeezu.

Togi niti ti zeidai zonavoloi levevai nuga, ta da wesusu kona wo kona eni devegei ga pago ta kona ninai gile levevaizu. Ti woteigei konde wula giti vele na wesusu zee ni e tevesu Zoigazu galebai (Asanbelegi).

Ma woo 124. -Zoigazu galebai (Asanbelegi) ga e wotesu zozu navolo ta ba vava kona gilagizu.

Ma zee ga levesu Gbafalanamai ma nutuwai ma beni ladagi ma volo 15.

Zonavoloi vai ma logi ga da wote beni valavoi ma volo 31.

Eni fa ga kena ma wotei la geni valavoi ma volo 31, Gbafalanamai ga woo leve Zoigazu galebai (Asanbelegi) ga ti mulu wulavai lozei.

Nabala ka na lozeizu fala, ma volo felegai lawu, e tozei Gbafalanamai na goo vilima wu va eni ma wuiti ta ga bale ge wu.

Gbafalanamai ma nutuwai na woo vilima alizu Zoigazu galebai (Asanbelegi) beni valavoi ma 31

An masu, Zoigazu galebai (Asanbelegi) weleya to seveizu, towa zo e bo Zo Masagi ga na na Dekelai zige, e bosu ga navolo logiti tiya lani yowozu, an ti ka tina dele.

Ma zee la ga wuluzu kolevogogi ma 31.

Ma woo 125. - Folo wulozita (60) ta ta ka Zoigazu galebai (Asanbelegi) ga e Gbafalanamai ya ga e zonavolovai ma wote ge.

Fa ga kena ga Gbafalanamai la lini ga wotei sevei Zoigazu galebai (Asanbelegi) wo watei ma (ta galeba wolai), ta kulafuluba galebai gezu gama no. Ma kulafuluba galeba lazo ga va lebi an folo wulozita (60).

126 : Kondewula giti vele wele navolo logiti ge veleizu. E poluvawoogi ge Zoigazu galebai (Asanbelegi) ta zoi lo golai ma Masagiti (Senateleiti) ti ve.

Gbafalanamai ga seve bibigiti lazu Kondewula giti vele wu da watei ma e lo welevai ma navolo logiti ke veleizu pelegi poge la feya.

Ma woo 127. - Zoi lo da vele (Palemangi) valisui gilagi togei ma, an ga e togi ganizu Zo Masagi wo bale ge volo losawai lawu e zo na wote voloi ma, Zo Masagi balagi yeezei vai bu.

Zo Masagi na fabui ga ga e yee wogi vilasu folo pugo mazu nanigoizu e zo da yeema.

Zo Masagi na zee wo pilasu ma wateizu, towa zo, woo vili pelema, e bo Zoigazu galebai (Asanbelegi) ta zoi lo golai (Senagi) ma ti nupila gili ke nima to seve ma, ba ge la su. Zo Masagi na zeewo pilasu watei loga de.

Ta nupila watei na, to fai geya ga fa bi ta vololuwazu. Na wote ninai a na geya ta e ge ga vabui keni Zoigazu galebai (Asanbelegi) ma nuiti ti va woeisu sawagoi ma seizu felegoi wote ma.

Ma woo 128. -Folo losawa lawu, togi na vabui woluma, Zo Masagi, Gbafalanamai ma nutuwoi, Zoigazu galebai (Asanbelegi) ma Masagi, zoi lo golai (Senagi) ma Masagi, zo gilibai ni togei mawolovai ta numa logiti nuga bamu nu zeizu pugo ma zeizu gila Deputeiti ta Senateleiti su ta zo, pelegi bogei la ma woo 140 gi zu ti woo vili kiti lo gola vele ma e lo ese pe lavai ma ni ma logi ma zoi lo golaizu.

Lamavai ma wotei watei ga lmoga de.

Ma woo 129. - Zo Masagi la na yeezini togi ta wu ma watei ma, Zoigazu galebai (Asanbelegi) bamu Zoi lo golai (Senagi) ga zo e to kiti vele wolai kwae fa losu e lo ma watei leve vai va.

Kiti vele wolai ga gadana ga ma watei levega, towa ma logi bofai ta to fai devega ge nina.

Ma woo 130. - Zoigazu galebai (Asanbelegi) na galeba gila ma watei, fai ta ga wulana, Zoigazu galebai (Asanbelegi) ma valisu felegiti ti bosu, faiti kevelema, ta zo ti Zo Masagi li fa bi sigfe va va ni togei to fa va wate buwagi vazu ta nu gibavai kpekpegiti.

Wate leve vai ta faiti kevele vai ni teveyai ba ga togi ni e faiti kalivazu nuiti, Zo Masagi na to galeveyaiti ti maneya ga ti lo eni ti leyaga ese pe. Ma logiti ta ga tobu gileiti eni to to fa lawula zeve la zelini Zoigazu galebai (Asanbelegi) ma, bamu ma valisu gila ma, beni watei togi ni e faiti kalivazu nuiti ma va leve. Zo Masagi na to galeveyaiti ti maneya gti losuve ga beni ta tawa wote ti ma. Ta zo ti ti gabete ga pago.

Zo Masagi na to ɔaleveyaiti ti woteya ti ma, ti to losuɛ zieya, ma lo tosuɛ la wula ti ya keni wote ɔili woluma.

Ma woo 231. -Togi niti ti ga zo lo golai laba logiti zo lo sevei ni zu, Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) ma valisu felegoiti ta ɔosui zo ɔalebai zu, ma wote nuiti vawesu sawago zeizu felego (2/3) woo ma ti ɔowo zuzosu ma woo 202 gi ma.

Zo lo golai laba logiti, ɔolose va ve de ga keni ti lo To kiti vele wu dele, ti wele ti zu ga eni ta woo gila ma ta Zo lo golai ti va ti wu.

Ta vabui ɔa Zo Masagi ma eni To kiti nuiti ta dene ga Zo Masagi ga ta woo gila ma ta Zo lo golai.

Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) bamu Zoi lo golai (Senagi) ti la zo ga ta va zobodaa ve Zo Masagi ya na to ɔaleveyaiti sie e lo zo lo golai laba logiti niti ba.

Ma woo 132. - Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) bamu Zoi lo golai (Senagi) ɔa woi losu vate no pe Gbafalanama nuiti goo ma. Ti balei yonwoiti ta zo ti yee vili ti ma.

Ma woo 133. - Gbafalanamai maneya ga seve, fa woo ta faɔale ga Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) bamu Zoi lo golai (Senagi) ni na gazaɔazu ma e lo sia velei va ta na bale ɔe velei va.

Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) ta Zoi lo golai (Senagi) ta zobogiti e lo Gbafalanamai na balei zuvete vai va ta ga :

- Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) ta nukoli ;
- Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) ta nukoli zia ;
- gazaɔagiti ti zevaya, ti wosuga lave ;
- gazaɔagiti e lo nizu vaiti ba ;
- Zoigazu ɔalebai (Asanbelegi) na woilo goomai ɔilibaiti su.

Ma woo 134. – kolevai gbafalanamai ɔevaiti ma, asanbele nasionalegi ɔazo e wote feita ma e dezu ga na ɔewuti le zoloni.

Na ma vai zuɔazizu ani damazakpegi wulu a wozana gbafalanama yowozu ta asanbele nasionalegi e vile faɔinɔingi niti ba :

- gbafalanama politiki gwalai zie vele pelemie minisegi dezu ga palemagi ;
- balei zumasagi pelemie minisegi vilegama ani na le ɔezu o zili su ;
- palemagi na fawubei e dea ga gbafalanazunui ta ni ga te fai ta ni ga wolowolo ge.

Ta zo te yezi sakpe sevei na wu ani depitigiti ta gawoe na su ga 10 sizu gilagi a ze wogi vilena ma zevi zu, na ma depitegiti te ma neve te wulo paliti politikigi ma zi pe su.

Wotegi ga zo e ge lele 72 lawu sakpe sevei na la wuluma.

Wotegi tigi te vilegei sakpe sevei na va natika te yelosu te va. Te gezu te zolo na ma zevi ma kani asanbele nasionalegi zunuiti te ga a woenasu ga nago, sizu 3 goi zoloma.

Ani ta sakpe sevei na la vilina niti gi te yewogi wula su telea ta bono kpetea nama nonagi lawu.

Ma woo 135. – Ani asanbele nasionalegi a zolona sakpe sevei ta ma pelemie minise ga gbafalanamai na kulona zevi ve zumasagi ya. Zumasagi le geama ba.

Ma woo 136. – Ani sakpegi zu a wozana gbafalanamai yowozu ta asanbele nasionalegi fa binbingi ta mavama, zumasagi ga zo ta zolonama ta asanbele nasionalegi ma pelezidai e asanbele nasionalegi wulona.

Folo 90 lawu asanbele nasionalegi wulo yema na, wote kponoga ta zo te ge.

Asanbele nationale ninei yazo e non folo 10 lawu e zo te zi voloe va.

Ani wotegi nati puluma asanbele nationale ninei zu nuiti ta lamana te gigi na wulu e vaga sakpegi, gbafanamai manevu e va namavai wu folo 10 lawu e zo wote foloe va.

Ani gbafalanamai lege na geni kani zumasagi wulona. Na mavalibogi ga zo nazu sa ege pelegi to 72 siei bogala.

Asanbele nasionalegi na kulonavai na le zoga o wo ani ede kona 3 goi lazilini na wuluma na le gea o leve gilaba zumasada gilagi zu.

Ani sakpefai na a gena asanbele nasionalegi lede kona 3 goi zoloni, kule konsetitisionelegi wefa ga losu zumasagi zabuzu ba asanbele nasionalegi ma pelezidai ba depitigiti ta gawoe na su ga 10 sizu gilagi te wuloi paliti politiki mazima wewesu.

Kule konsetitisionelegi na kiti leve ga gbafalanamai ma ta asanbele nasionalegi.

Asanbele nasionalegi le zoga o Kule konsetitisionelegi na deve lavili ani a kena ta kulona.

Ani gbafalanamai legbe Kule konsetitisionelegi na deve labini, zumasagi ga kulona vai ma vele zo.

Ma woo 137. – Zumasagi ga dekelegi wulo e vile etadesiezegi va ta etadilizansegi ta zolonama ta asanbele nasionalegi ma pelezidai nave senagi ma pelezidai va.

Etadesiezegi ba etadilizansegi ma wati ma, zumasagi ga zo, lowai ma velema, e odonasegi ta wilo e vile zui maba fai va ta zuizu galei vai va.

Palemagi ga zo nazu sa e na mabogi gbe.

Asanbele nasionalegi le zoga o wulona etadesiezegi ba etadilizansegi ma wati ma.

Dekelagi ni e etadesiezegi ba etadilizansegi ma vai wosu kwegi gaga folo (15) pugo kae lolugo, kani zumasagi a wo vilina konseye delanasion veitima te nama wui ta vilisu ni e le levega folo 15 bono ba. Kui na gabelasuve, zumasagi ga Kule konsetitisionelegi gazaqa ani faini e vaga etadesiezegi ba etadilizansegi towa de ga.

Ani Kule konsetitisionelegi a gena ma mavai lede beni, zumasagi ga wo vili ngon konseye delanasion veitima te zolo ku bono ma. Konseye delanasiongi manuve e je gelegele mavaizu watipe.

Fanope e vilesu nama vai va, Konseye delanasiongi zunui bolongungi ga wotesu mavai ma.

Dekelagi e wulozu Etadesiezegi ba etadilizansegi ma vaima towa bezu nati ta gena.

Ma woo 138. – Palemagi zu nuiti te ga a wenasu ga 3 sizu felegoi a ngon na Konseye delanasiongi ma ta zo te gbe zumasagi ma e etadegbe fai wo.

TITELE 2 SIEL. – KITI LEUE VELÉLAUÉ TI

Ma woo 139. – Kiti leve velélaveti te ngonbei ma woo 41 zu ta zoma gtileve zikpasuiti ka te kitivai ma masadai ziezu vele ta zolo gema la ta setatipatikiliegi ni e kule konsetitisionelegi ya ta kule sipelie dela mazisetatatile.

Ma woo 140. – kule konsetitisionelegi gā e ga kitiveleini na siebuvai vilegei to gwalai vai va, wote fai va, bowa yema vai ta dolowa binbingiti fai va.

Nama :

- to wa batosu nu busei na dolowa binbingiti ma ta e sepe na bowa yemai ;
- to wa lowaiti ta odonasegiti bubezu ani te zologe to gwalai ma, na wuluma ani zuipe ma zeveti lagine yewogi vilega te zu te zologe to gwalai ma ;
- to wa batosu zu wotegiti te leve pele va ga pago, wotegi nitigi e te ma bazaqa faiti bu bezu e te zuva wo ;
- to wa labi mafasu gbafalanazikasuiti be e vile te bale veleba to gwalai boga ;
- to ka zumasagi ta sikpasui nitigi te bosu gbafalanamai va demokalasi velema te mena zigizu gazu ;
- gbafalanama zikpasuiti ta faita wonama, to wa wolezu su ani mavai zologe to gwalai ma ;
- to wa zizu faitima te vilegei to gwalai na dabilalai va, na ma vaiti ta zo te wo ma ba te wo kitilevezuveti ;
- to wa zizu kpazaqa faitima te vile gei masagi gevaiti ba te woge ma woo 3, ma woo 62, ma woo 119 ta ma woo 137 te su na wuluma kpazaqagiti gi te vilegei odonasegiti ba te zigizu e zolo m a woo 130 ma.

Ma woo 141. – Lagine gezu e yewogi vile zuipe ma zevetisu, folesi ga zumasagi ma ba asanbele nasionalegi ma pelezidai ma ba senagi ma pelezidai ma te te lega kule konsetitisionelegi, na pete ani te zologe to gwalai ma. Kule konsetitisionelegi a lona ga na ga sevei na ta le zoloni to gwalai ma, kani nama zevi ma valibo lagine o yewogi vile su.

Kule konsetitisionelegi ga zi mavai ma folo 30 lawu ezo foloe ni te boga ma la. Ani a gena ga gazuvile va na ma voloe ta ga wuloba e zolo folo 15 ma.

Ma woo 142. – To wa zumasagi ma ga folesi e gbafalanama lo pelevelegiti de ga kule konsetitisionelegi na wolesu ani te zologe to gwalai ma, ani te zologe zumasagi ga sa a wowulo te zievaizu zuizu.

E vile zoma lo pelevelegiti ba, pelemie minisegi ga zo ba depitegiti ba senategiti te gawoisu ga 10 sizu gilagi ba kalafai ma zikpasuita ba nubusei na dolowai ma zikpasui ga zo e te lega kule konsetitisionelegi ni ake na pete ani sologe to gwalai ma, zumasagi ga sa a wowulo te zievaizu zuizu.

Kule konsetitisionelegi ga zi mavai ma folo 30 lawu ezo foloe ni te boga ma la, pele tigi ta boga la.

Ani tɔgi ma vai lɛdɛ woni Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi ma zumasagi lɛ wowula e vile mavai va.

Tɔgi ni ɛlɛ zologa tɔ gwalai ma na losu lɛba. Zumasagi lɛ wowula e vileba tɔɔɔ ɛlɛ zia zuizu.

Ma woo 143. – Nuipe ka zo e Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi ɔɔito tɔgi ta ma va zu ni ɛ lɛ zoloni tɔ gwalai ma.

Pelemie minisegi ta tubɔvele vago zikpasu walai ta nubusei na dolowai ma zikpasu walai ta kpɛtei ma zikpasui ma pelezidai ta ɔɔaleba ga gile gile te zolo faɔila ma, ta zo te wowulo Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi ma e vile tɔgi ta va ni ɛ lɛ zoloni tɔ gwalai ma ali ma logi ɔɔa sa ziezu.

Nuita ɔɔa zo faita a vile na ba e vile tɔgi ta va ani ma logi lɛ zoloni tɔ gwalai ma e galega kitivɛlei nafai ɔɔalivagei ma, kitivai na ɔɔade a zɛlɛ kitivɛlei na wowulo Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi ma na mavai wube folo 15 lawu ezo foloe va te bosuma la.

Tɔgi nɔpe ɛlɛ zoloni tɔ gwalai ma ta kulɔna.

Ma woo 144. – Faini Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi a devena nu mazima nɔpe ɛlɛ siɔɔama e ɔɔeniga masadai mazima nɔpe ba seɔɔekoba nu nɔpe ba kiti vɛlela nɔpe.

Nui nɔpe ɛlɛ ɔɔe Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi na deve mavini lowai ɔɔa manu zo.

Ma woo 145. - Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi zunuiti te ligoi ɔɔaga nu pugo kae ɔɔila (11) te pe te ga lagine nui, ta ɔɔonagi ziliei kona ze nago kae lolugo (45) zu, te yelogei te va e vile ta ziebu vaiti fa ma, ta lelebogi va ma ta ta vawɔegi vama.

Uelega te yelosu Kule kɔnsɛtɪtɪsɪɔnɛlegi manuiti ba la :

1. kiti levevɛiti ta yelosu kitilevenu wala felego (2) va nitigi te balea e zili kona ze felego kae lolugo (25) zu ;
2. lakoli kalamoiti ta yelosu lakoli kalamo felego (2) va te ga dɔtoloi lowa ɔɔalagi vama te kona pugo kae lolugo (15) ɔɔea te je bale ;
3. nu nago (4) te yeloga te va nuiti sama nitigi te lelebogei, te wala ɔɔalagei e vile dolowai va, politikai fai va ba wotefai ma masadai va, nitigi te kona zefego (20) zologa balei zu, nama nu nagoiti te ɔɔawɔevɛsu ga :
 - a) felego (2) ɔɔa zumasagi yelosu teva gila manɛvɛ na siebuvai wɔegi e vile zewulubale ɔɔe vai va ta nubusei na dolowa maɔafai ;
 - b) asanbele nasionale biloi yelo gila (1) ba ;

c) sena biloi yelo gila (1) ba ;

4. nuwawawobeiti te yelo nu felego (2) va te kona ze felego (20) gēa balēizu te ga fawōenu wala e vile wotefai ma gītivai va ta nubusei na dolowai vai va.

5. Kule kōsetitisiōnelegi manuiti te la gāga zuze kōsetitisiōnele.

Ma woo 146.- Nuitigi te manēi zumasagi yelo tewa dekelegi zu te gēga Kule kōsetitisiōnelegi zunuiti te manēve te li te bōwō gā de ta sena bilowunuiti.

Zuze kōsetitisiōnelegiti ta masadai wōegi gāga kona tawugo (9) tēle sa yeloga te va nawuluma.

Kule kōsetitisiōnelegiti ta wote su ta pelezidai ma nuini e lēbiga kiti vaizu na pelezidalai wōegi gāga kule kōsetitisiōnelegi na masadai wōegi.

Ma woo 147.- Kule kōsetitisiōnelegi na kiti leve zuwawofai gā gēzu zuze tawugo (9) yegā.

Faitaniga ta gēna Kule kōsetitisiōnelegi zunuiti pē tēle ziga mavaima.

Tōgi ta gā vazū nama nui ligoi ta na ma vaiti su zizu.

Ma woo 148.- A yēna na ga folo ye lozita (60) Kule kōsetitisiōnelegi na masadai jē bē ma pelezidai ba manui gila ka li e bo senagi ma ni akē na bo sikpasuiti ma te ḡnēgei ma woo 145 goi zu zuze kōsetitisiōnelegiti mavalibo faizu.

Foloe ligoi e yēsu Kule kōsetitisiōnelegi na masadai jē bē a gīna folo ye lozitaiwu fa lēgē woni, senagi ma pelezidai gāzo bōwō yema e bo sikpasuiti ma te ḡnēgei ma woo 145 goi zu te zuze kōsetitisiōnelegiti mavalibo.

Ma woo 149.- zuze kōsetitisiōnelegiti ta bale gē vaizu ta bōbanuiti ta na te ga lāginenuiti ta ḡnagi ziliei kona ze sago kae lolugoi (35) zu.

Kpōbavēi na ti ta kōnkului gēzu tō na ma zōlō, kani te kona dolugoi gēi lakoli walaiti da vē te dolowai ba politikigi gālasu na.

Kōnkului na leve pele gā wosu dekelegizu e zigīzu gbafalanamai na mabōgizu.

Tōgi ta gā vazū kpōbanui na ti tigoī lēzu e ta menazigī vele lē Kule kōsetitisiōnelegi gāzu.

Ma woo 150.- Nu lē zuze kōsetitisiōnelegiti kulana ani ta masadai lē bēni.

Ani ta a lona lowai mañazu kule supelemegi gā e manu gītizu.

Nu le zoga o zuze konsetitisionelegi zo o yekaba ani kule konsetitisionelegi le vani bu kani a lowai maña wunama te so ga. Na a gëna kule konsetitisionele biloi manëve e suwe lele 24 lawu.

Ma woo 151- Zuze konsetitisionelegiti ta menaziği ga gëzu zumasagi gazu ta asanbele nasionalegi ma pelezidai ta senagi ma pelezidai, e gëma :

Ga ñoanazu na ñowomavima Gala gazu ta lagine nuiti gazu :

- ge na bale gë telebogizu, ñowo yemaizu, tetegizu, tubëvele vagoizu, faiti sie vele vagoi te zolo to gwalai ma ta zoma logiti ;
- ge makpo kiti zuvai ma ta wote su vai ;
- ge mele nono zigi ñoma lawolo zu na wuluma ge mele kule konsetitisionelegi mavaita zuwulo nu ma ; ge lubo ga zuzegi ni e ñowo labizu e je na bale gë ga pago vele lowai bogala.

Ani gelegë na gëni lowai so.

Ma woo 152. - Kuze konsetitisionele dai ta bale ñono tele zologa gëma ali ni salafai ba kani lakoli kalamo wuti ni ele nu na taingi wala zigizu vele lakoli bazagiti te la.

Ma woo 153. – Togi ta ga wulozu ni e kule konsetitisionelegi na sikpasuiti, na balegë vele, vele nu ga faiti dazilima la. Na ma logi ga e dezu tono e zolosu ma wuti va, ma balegëveiti te zalai ta vele ta lubola.

SUTITELE 2 SIEL. – KITI LEUE MASADAI

SAPITELE MAUNGI. – SIGIMAZUITI

Ma woo 154. – kiti masadai ga ñowo yema e vile zumasadai va ta wote masadai. Kiti vëleiti ka te ma masadai ziezü.

Nuitigi te ta giti lelezu te manëve te kiti leve vëleiti ta leve zo ali sege kobanuiti ta segekoba lalanuiti ta ñundigiti te manëve te deve na labi.

Nui ñope e le gë keni kiti leve leveti to leve ga pago lowai ga manu zo.

Ma woo 155. – Lowai gila kpe ka na deve kiti levevëiti ma.

Kitilevevëiti gi te sieze ta nitigi te paleke zumasagi ga e yelosu te va e te vile ta vilasiti su, na gëzu e gë kiti leve miniseği ga e te lasigi ñonesu seveima e galega konseye sipelië dela mazisetatatile o ve tevesu zumasagi wo.

Kiti levevɛiti gi te sieze nu le te wula na.

Togi taɖa wulozu ni e kiti levevɛiti ta zikpasuiti, ta bale gɛ vele ta ta ɔwɔyemai mavaiti suzizu.

SAPITELE 2. – KULE SIPELEMEGI

Ma woo 156. - Kule sipelemegi gɔa e ga gbafalanamai na kiti leve vele walai.

Na siebui gɔaga kiti leve vai ta towa zo e gɔsu va wo e vile faita va.

Ma woo 157. - Kule sipelemegi gɔaje deve wo e vile kititi ba te levei kiti velɛla goeti su, to wazo e kiti leve wulu ba e gɛma ni devei na le zoloni.

Kule sipelemegi gɔila ka e zumasagi ta pelemie minisegi ta gbafalanama zunuiti te gɛvaiti buɖezu e vile ta bale vaiva ani te zologɛ lowaima.

Toka e kiti gɔabelagi levezu e vile zoma gbafalanama vaiti ba e pɛtɛ ani te zologɛ lowai ma.

To wa zo e zi kpazaɖagi ta ma ni pilegɛi te yelo faiva kule kɔnsetitisiɔnelegi zunuiti ba ta dekelegi e vilesu na ma vaiva vele ma woo 145 gi ta ma woo 146 gi ti te bogala.

To wa kule de kɔnte na deve zuwɔɛsu kpazaɖa pele ma kiti gɛvaizu wulu ba kiti zigɔma vai zu.

To wa kiti leve vele vɛlegiti ta leveti suwɔɛsu kpazaɖa pele ma kiti gɛvaizu wulu ba kiti zigɔma vai zu e vile zoma ɖakelefaiti ba gbafalanama wuti gɛzu vɛti.

Ma woo 158. – Gbafalanama ma zikpasuiti ta zo te kule sipelemegi vɛtɛ vele bogɛila tɔ gwalai ni zu e vile faimazitipe ba ta zo te gɛga siebu va.

Ma woo 159. – Kule sipelemegi zunuiti ta balei le zologa gɛ ma ta bale ɔɔɔ nɔpɛ a li bale ni salafa ba kani lakoli kalamɔ wuti ni ɛle nu na taingi wala zigɔzu vele lakoli ɖazagiti te la.

Ma woo 160. – Nu le kule sipelemegi ma gɔtilevenui ta zoga ɔ yekaba ani kule sipelemegi ma biloi le vanibu kani ani manu a lona lowai maɖazu te so ga.

Na a gɛna kule sipeleme biloi manɛvɛ e suwɛ lɛlɛ 24 lawu.

Ma woo 161. – Tɔgi taɔa wulozu ni e kule sipelemegi na sikpasuiti, na bale ge vele, nuiligo i su, siebu vaiti na fa gawuloba vele. Ma logi ga bala faiti dezu tele zologa na buti ma ta towa bazu kule sipelemegi manuiti ta bono yemai mazu.

SAPITELE 3 SIEL. – KULE DE KONTEGI

Ma woo 162. – kule de kontegi ga e ga sikpasu walai e vile gbafalanamai na navolovai wubevai va.

To wa zizu gbafalanamai na woli galubeiti ta woli wuzuve ma vaima na ve gbafalanamai na sikpasu velevelegiti ta gbafalana veleiti ta gbafalana balegezu veti ta sikpasui ta nɔpe e gbafalana wolita zolosu.

Towa zizu kanpane woli wuzuveti mavaima ta feita nɔpe lowai kalivagama.

Nu yawoli seveiti gi te te levesu kule konsetitisionelegi wo towa nati bubezu ga vele ma woo 60 ta ma woo 61 gi bogala.

Towa vezu palemagi va lowa zievaizu e vile navolovai va ta gbafalanama na politikigiti bubevai va.

Ani kule de kontegi a gena gbafalanamai ma na kelegele feita zu ba na seveita vezea ba na feita galela ni pilegei navolovai ma lowa va, manuve na ke.

Gbafalanamai na fawubeveiti e vile navolovai va ta je nonabo kuledekontegi ve.

Konawo kona kuledekontegi ga na konabo seveiti tevesu zunale ofisielegi zu e vile na fawubei nati ba kolevoɔwalai ma volo 31 gi o zili.

Konawo kana towa puluvawo seve wala gila kulozu e teve zumasagi wo, e ta leve asanbele nasionalegi wo ta senagi. Nama zevi manuve e wulo zunale ofisielegi zu.

Tɔgi taɔa wulozu ni e kule dekontegi zunui ligo i, na sikpasuiti ta na bale ge vele, nave mabale geveiti te lubo vele ta mabalei zolotalai ta bale bono na ma va gawuloba vele lezu.

SUTITELE 4 SIEL. – ZUMASA GITI LEUEZUUE

Ma woo 163. - zumasa giti levezuve ga e zumasagi gitizu a yava wala levena zuima ba a lona lowai manazu na masadai lawu.

Toka manei bala e pelemie minisege ta gbafalanama zunui zoiti kiti ani ta lona lowai mañazu ta bale gɛvai wɔpelema.

Ma woo 164. – Zumasagi gɛ yava walai leve ani:

- ele gɛ na menazigɛ labini ;
- a wɛna ga to ka ba tiegaɛ te nubusei na dolowai wolowolosu ga ñɔunga ;
- a wɛna ga towa losu nu vava bazagiti pulu na vɛ ñɔinzigimavaiti ba e vɛ zivaiti ba ta ɔɔnuvai ;
- a faiti kena ni ele zila gɛni zuizu, ni e zui wulozu wuluwele ;
- kwege ga nui ni e solomavaiti su lowazu nitigi te vilegei faitiba te ñɔnegei ma woo 199 goi zu ;
- a kulɔnumavaiti ga valana ba ni pilegei zu aniti ba.

Ma woo 165. – Ani yava wala a levena, nitigi te bazagɛsu e vile manuiva ta gɛzuga depitegiti te ligoi gɛ a wɛna su ga 10 sizu gɛlagi te wuloi palitigi mazipe su. Na ñɔ kezɛ e gɛ palemagi ma nuiti te gɛ a wɛna su ga 3 sizu 2 gɛ e ñɔinsu kɔnseyedelanasiongi zu te wote dɔwuzu.

Ani zumasagi zɔgi a gɛna yavavai zu, ta kulɔ na masadai zu. Nu zivai sɔ masa kpɔkpɔgi gɛ towa gɛzu ga vele ma woo 71 gi ta ma woo 72 gi bogala. Ani elege yeniba towa zi wulu masakpɔkpɔgi gɛ.

Zumasagi na kiti gɛzu e leve ze le gɛzu fa nɔpesu.

Ma woo 166. – Ani ta bazagana ga pelemie minisege ba gbafalanama zu nui ta ɔɔnɔ zumasa gɛti levezuve, ta manu wulo sɔ na pilasi zu kiti gɛzu e ɔɛ.

Ani a yenaga manu ta kulɔ na pilasi zu, ani ele gɛ yeni ba te vala wulu gama nɔ.

Ma woo 167. – zumasa gɛti levezuve ma nuiti taga nu tawugo (9). Uelega te yelosula te va :

- kule supelɛme nu gɛla (1) boiti te yeloge ba ;
- kule kɔnsetitisionɛle nu gɛla (1) boiti te yeloge ba ;
- kule dekɔnte nu gɛla (1) boiti te yeloge ba ;
- depite sago (3) te wuloi paliti politike mazi wewe su, asanbele nasionalegi wotegei te ma, senate sago (3) senagi wotegei te ma.

Ta yelosu zumasa gɛti levezuve nuitiba palemagi na galeba velesiei zu tɔwɔ ta masadai gɛ wɛsu palemagi nɔnɔi wɛgima.

Zumasa gɛti levezuve nuiti ka te wotesu ta pelezidai ma.

Zumasa ɔ̃ti levezuɛ manuiti ta leve le ziɔ̃fama ani tɛɛ su jiɔ̃jiɔ̃ɔ̃ni.

Ma woo 168. – Zumasa ɔ̃ti levezuɛ na kiti ɔ̃a zolosu tɔ̃gi ma wati fa zu wolowologi ɔ̃ɛa la.

Ma woo 169. – Tɔ̃gi ta ɔ̃a va zu zumasa ɔ̃ti levezuɛ na fa zie veleti suzizu.

SAPITELE 4 SIɛI. – Kɔ̃NSEYE SIPELIɛ DELA MAZISETALATILE

Ma woo 170. - kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi ɔ̃aga sikpasui ni e batosu kiti levezuɛti ta ɔ̃wɔ̃yemai ma, ta bale zie vele ta te luɔ̃vele baleɔ̃zuvɛ.

Fa nɔ̃pɛ e vile su kiti leve nuiti ta ɔ̃wɔ̃yemai va ta ta baleɔ̃fɛvele va fɔ̃lɛsɛi ɔ̃aga mavai lazili kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi ma.

Ani kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi a suwɔ̃ɛna e vile nitiba te wogɛi mazuvɛ to wa kisuvai ɔ̃ɔ̃Nɛsu sɛvɛima e teve zumasagi ma.

Kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi a ɔ̃alɛba e vile mabaleɔ̃fɛvɛiti tuɔ̃velevai va kule supɛlemɛgi ma pelezida maɔ̃ungi ɔ̃a e ɔ̃ɛzu ga ma lotuwoi.

kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi na ɔ̃alɛbai ni pileɔ̃ɛi mabaleɔ̃fɛvɛiti tuɔ̃velevai va, zumasagi le ɔ̃ɛzu nama maɔ̃gi ɔ̃unda.

Ma woo 171. – Zumasagi ɔ̃a e kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi ɔ̃unda.

Kɔ̃NSEYE sipeliɛ dela mazisetalatilegi ma nui ligoi ɔ̃a ga nu 15 taga :

- kule supɛlemɛ ma pelezida maɔ̃ungi ;
- Kule dɛ kɔ̃nte ma pelezida maɔ̃ungi ;
- Pelezidai e sikpasu walai ɔ̃unda ni pileɔ̃ɛi kalafai va ta nuɔ̃usɛi na dolowai ;
- Zuze kɔ̃Nsetitisiɔ̃nele gila ta ɔ̃iloi yelogeɛ ba ;
- Kiti leve minise pɔ̃lɔ̃zaɔ̃a gila kiti leve miniseɛi yelogeɛ ba ;
- Pɔ̃lɔ̃kile zenelalegi e kule supɛlemɛ ;
- Nuita kwɛgeɛ e vile na fawɛ gwalai va kiti leve vai wɔ̃pelema, zumasagi yelogeɛ ba ;
- Kule dapele pelezida maɔ̃un gila bowaiti te yelogeɛ ba ;
- Kule dɛkɔ̃ntegi ma pɔ̃lɔ̃kile zenelalegi ;
- Kule dapele pɔ̃lɔ̃kile zenelale gila bowaiti te yelogeɛ ba ;
- Kitileve nuita kule dapele vɛiti te wotega ma ;
- Tilibinale pelemɛ ensetanse pelezidai gila bowaiti te yelogeɛ ba ;
- Pɔ̃lɔ̃kile dela lepebiliki gila bowaiti te yelo geɛ ba ;

- Lakoli kalamo gila e ga dotoloi dolowai ma vele ma, e kona pugo (10) gēa balezu, bowaiti te yelogēi ba ;
- Nuita e kona pugo (10) gēa nubusei na dolovai ma velema, sosiete sivile yelogēi ba.

Togi taga wulozu ni e kōseye sipeliē dela mazisetalatilegi na sikpasuiti ta na bale gēa vele, nave mabalei tanigani te zuzi vaiti ba.

TITELE 3 SIEL. - SIKPASUI NITIGI TE ʻBOSU GBAFALANAMAI UA DEMOKALASI UELEMA

Ma woo 172. - Sikpasui nitigi te ʻbosu gbafalanamai va demokalasi velema taje faiti di luwōma nitigi te ga demokalasi, kundigila zie vele vagoi nave dolovai mavivai va e gēa pele to gwalai ni ta zōma logiti te bogala.

Ta ta wuti gēzu ʻbōwōyemai zu, telebogi zu, to pulu lalai zu ta fazu gālaqalagi zu.

Ta balevaiti pōpele ma, ta zo te faitanigani zōbe ni nuipe na kulōnumai su ba ni nuipe nakulōnuma le su te nuiti guiyegē lo nitigi te ga zumasagi, gbafalanamai, asanbele nasionalegi ma pelezidai ta senagi ma pelezidai.

Ta kona gila bu wuti ma ʻhoanabogi ʻhoṇena sevei ma ta ta levesu zumasagi ma, te ta leve palemagi ta gbafalanamai ma.

Ma woo 173. – Navoloi manei e leve sikpasu gilegilegiti pō niti te ʻbosu gbafalanamai va demokalasi velema ta wuti gēvaizu ga pago, gbafalanama gā e ma navoloi vevai vilesu pelela.

SUTITELE MANUNGI. - ZUILILUWOMA KOMISION NASIONALEGI

Ma woo 174. – zuililuwōma kōmision nasionalegi na bale gā ga e nōṇo ve kigaiziei va e vile zui livai va luwōma e zo mazu e gī bu.

Towa nōṇo vezu fa wubewo fa vapa gaizie vai va ta e wōle zuililuwōma vai ma politikigi ti ta ma pologalamegi ti e vile ni mavaiti ba :

- zu ani bazagiti so pele, dami ani lamavai zuizu, ani zuwuiti make fai, zuiwu aniti makefai, ziei zofai ga pago, abujei makefai, kola aniti sofai ga pago ta nu zizuveti so fai ga pago ; zui na tōṇoitī mabafai e vile ʻhoṇinti ba te zu bazagi zōlosu ga te bale na ;

- zuluity tōno vilifai zu zui zopele vagoi va vele solomavaiti te wogēila to gwalai ni ta tōgi zoiti su ;
- digaluwōmavai gāwōe vai zui nape su ;
- zu woli livai zuizu na pe mavai zōbēvai ; batofai zuluity ta yavaiti ma ;
- azanu ni ta zunu te gāgēvai ga li ani gāwōe vaiti su ;
- azaiti, buziginēgiti ta nōnōbanuiti tōno vevai devewo fai va ;
- dōboiti ta suwoiti te mabafai.

Mavalibofa nōpe aņēneya e gē e vile navolova va, nuiti ta yeviliģezui, nuiti zeavaiti ta nu zizuvaiti ba zumasagi ba asanbele nasionalegi ma pelezidai ba senagi ma pelezidai ba pelemie minisegi gā bo zuililuwōma kōmision nasionalegi ma.

Zuililuwōma kōmision nasionalegi gā konabogi ŋōnesu sevei ma e vile zuveiti ta wulōnumai va zu aniti pōpelema towa kisuvati bosu e vile nava e fe gbafalanamai ya ta palemagi.

Ma woo 175. - Ta zo te zuililuwōma kōmision nasionalegi gāzaga kisuvaima e vile :

- Kōndala nōpe te gēzu te ye wogi vile su e vile zuwu aniti ba, kola aniti ba, zievaiti ba ta nu zizuvaiti ba ;
- Zu lama zoloma vaita nōpe te gēzu te ye wogi vile su e vile zuigā ani ta va, nuiti ta yevilikezuvai ta va, nuiti te yavai ta va ta te zizuvai ta.

Ta fainiti da zilizu ma :

- Tō seve nōpe e vile su zui zi vele va ta faitigi te ŋoin ni te te gē zuive ;
- Zui ma zikpasu nōpe te ŋoin ni te ke e vile wote faiva ba kundiģiti si vai va ;
- Navolovai ma logi ma valibofa nōpe ;
- Tō nōpe te ŋoin ni te kulo e vile zuigā ani ta va, nuiti ta yevilikezuvai ta va, nuiti te yavai ta va ba te zizuvai ta, navolo logi leba.

Ni pileģei fainati ba te ŋōneģei ma woo 174 goi ta ma woo 175 goi ti su zuililuwōma kōmision nasionalegi gā yelo su nui tanigani ba teli te te gisuvai le palemagi na kōmisōngi zu ta minisegiti ta gālebai zu.

Ma woo 176. - zuililuwōma kōmision nasionalegi zu nuiti ta ga zuizu gālanu bazagiti te wōģei ga ta lelebofai, te luōvele vago vai, ta lebigi balezu ta ta va wōģgwalai e vile zuililuwōma vai va, kitileve vai va, nuiti te yeviliģezu vai va, nuiti te gēvaiti faiva ta wifaiti kwe fai va.

Zuililuwoma komisyon nasionalegi zu nuiti ta wulozu nuiti sama nitigi ta zie fawu e gfeniga gbafalanama balefenu, zuwulu balefenu ba sosiete sivile nu.

Togi taga wulozu ni e zuililuwoma komisyon nasionalegi na sikpasuiti ta nui ligoi e su ta na bale gfe vele, nave na buti tanigani te zuzi vaiti ba.

SUSAPITELE 2 SIƐI. - TUBOUELE VAGOI TA NUI NA DOLOWAI MA KOMISION NASIONALEGI

Ma woo 177. - Tubovele vagoi ta nui na dolowai ma komisyon nasionalegi na bale binbingiti ta ga :

- nuiti kalafai livai luwoma e vile tubovele vagoiva ta gbafalanama aniti mavivaiva ;
- batofai nubusei na dolowaima, devaiga nuiti nave mavivaiva ;
- te tonove to gwalai levai va ga nuiti nave zu lama logitiba te vilegei nubusei na dolowai va ;
- nuiti nedovai te to gwalaini ni zo ga zobalai ni pilegei e sepe ba ;
- nuiti kolovai ta te malelefai to gwalai mafafaizu nu mele manawuma ;

Ma woo 178. - Tubovele vagoi ta nui na dolowai ma komisyon nasionalegi zunuiti ta ga nuitigi nu na deve le te ma ta nu le fa wosu te ma e vile ta wuti va ali te wulozu nuiti be.

Nu nope, sikpasu nope ele zoga o komisongi na na baleiti te mava gavalaba ;

Tubovele vagoi ta nui na dolowai ma komisyon nasionalegi ga zo e na balevaiti galega palemagi na sanbele gile gile giti.

Ma woo 179. - Togi taga wulozu ni e tubovele vagoi ta nui na dolowai ma komisyon nasionalegi na sikpasuiti ta nui ligoi e su ta na bale gfe vele ma vaiti suzizu.

SUTITELE 3 SIƐI. - WOTEFAI MA ZIKPASUI E BOWOYEMA

Ma woo 180. - Wotefai ma zikpasui e bowoyema na bale binbingiti taga :

- wote seve walai wotebeiti te lasigi su na betevai ta puvai nine wolozu ;
- gbafalanamai na wotegi mazi ti pe kpete vai, teve pele ta na kolemai na ve suvawofa manungi va vele togi bogala.

To wa batosu wotegiti tevefaizu ga pago, bowoyemai zu ta telebogi zu.

Ma woo 181. - Togi taga wulozu ni e wotefai ma zikpasui e bowoyema na baleti ta nui ligo i e su ta na bale ge vele ta ta bale zisisui ma vaiti suzizu.

SUTITELE 4 SIEI. - LAVAWOGITI TA BALE LEUE PELE MA ZIKPASUI

Ma woo 182. - Lavawogiti ta bale leve pele ma zikpasui na balei gaga e faiti kazavi nitigi te vilegei falazilivai va ga dawoloi ba sevei, alajoi, silimai, televizion ta fotoe.

Nama towa gazu kez u fainiti dabi vaima :

- dawoloi wo fai bowoyemaizu ta lavawobuti ;
- togi pilegei kanpañegi ma vaiti kpete vai va ta te lazilivai lavawo peleti da ;
- lavawogiti ta setatigi ; tubovele vagoi manei lavawogi mazitipe te dabi ;
- nui na bowomavi ta nubusei na dolowai te manei te dazili nuiti ma lavawo peleti da e geni ga gbafalanama gili ba zewulu gili ;
- fa lamaitigi te kez u nuiti te melejega fanoun zigema, te non melezig i gema ta fiza bowova va nape melege ni ake zuzuveti te mele wu gewoma, gavalaba va nape ge melege, fa mele nu na bowomavi zolo ta nubusei na dolowai nitigi ta zo bala te ge entelenetegi ma.

To wa wolezu bala paliti politikigiti ta sosiete sivilegiti so pele va ga li lavawo peletida.

Ma woo 183. - Togi taga wulozu ni e Lavawogiti ta bale leve pele ma zikpasui ta ta baleti ta nui ligo i e su ta ta balei ge vele ta ta bale zisisui ma vaiti suzizu.

SITITELE 5 SIEI : GBAFALANAMA ZIKPASUITI TE BOWO YEMA

Ma woo 184. - gbafalanama zikpasuiti te bowo yema ta ga gbafalanama zikpasuitigi ta baleiga te bato dolowa binbingiti ma te sobalama adaveti ta wulonumavai vile pelema vetigi gbafalanamai tabowoi legezu o yeve nama ta bowoi .

Ta ta bale gezu tubovelevagoi zu, toma lesu, telebogi zu ta fazu galagi zu.

Ta faiti kez u te vilegei gbafalanavaitiba ta kitilevetai.

Togi ta ga vaz u gbafalanama zikpasuiti te bowo yema ta setati gwalai betezu.

SIZUWALA ZAUASIƎI. – TITELEGITI TE GA TE

TITELE MANUNGI : GBAFALANAMA NA SIKPASU UƎLEUƎLEGITI

Ma woo185. - gbafalanama na sikpasu uƎleuƎlegiti ta zunuiti zema.

TeƎe politiki fa ma, ta va Ǝe nu na fa zu, te leleboge. Nu Ǝe te gazu wotega ɔwɔma zewuluva zu ɔa paliti fa zu.

Ta ne ta va va nɔpe, to puluva nɔpe pilegei zivaiva, gazuwɔe faiva, adagila nu vai, ta galafalivai va tɔgi ga mavai lazale.

Ma woo186. – Tɔgi ta ga va zu gbafalanama na sikpasu uƎleuƎlegiti ta zisisuiti ta te balevele ge vele Ǝe zu.

TITELE 2 SIƎI. – ZUZI UELE

Ma woo187. – lagine yui zi ve masadai na gawɔesui ma ta sikpasu uƎleuƎlegiti ta ɔwɔyemai.

Zui na tevesu uƎleuƎlegiti ta ga leziɔngiti, pelefetilegiti ta supelefetilegiti.

Gilibaitigi te ɔwɔyema ta ga polovensegiti ta kominegiti.

Ma woo188. – Tɔgi ta ga zui na tevesu uƎleuƎlegiti kulo vele, te zisu vele, ta baleiti ta te bale veleti ga wulozuba.

Ma woo 189. – lowai ga na faa ga gilibaiti te ɔwɔyema te ɔete vele ta te bale vele.

Zui na tevesu uƎleuƎlegiti ɔa gilibaitigi te ɔwɔyema te la vɔba va nɔpe kani zuililuwɔma komisiɔn nasionalegi mavai zu jigijigi e vile solofaima zuililuwɔmavaiva, gawɔe vaiva zuizu, solofai nuitima ta nuitizeavaitima.

Gilibaitigi te ɔwɔyema ta masadai gaje zolɔga wotegi.

Tɔgi ta ga faiti su zizu e vile siebuvai gawɔe vaiva, zu aniti ta zobogiti gawɔevai va gilibai nati mazu nave ta masadai zie veleva ɔwɔyemaizu.

Ma woo190. – Gilibaitigi te ɔwɔyema ta balei gaga te faipeke ni a ke vetigi te leve natima te li luwɔma, zevilikezui gena, sebevaiti ta kalafai ma ɔize je wo na, nuiti te je te yavaiti kega pago ta gazu lelefaiti te je ge ga pago.

Gilibaitigi te ɔwɔyema ta siebuvaiti ma zɔɔsu ta te ya woligiti so pele ɔwɔyemaizu.

Ta zu aniti ma zɔɔsu te te zuzi ɔwɔyemaizu vele lowai bogala.

Gilibaitigi te ɔwɔyema ta zu nusɔwoi nata zɔɔ su ni ta zo te dɔ siebuvaiti su vele lowai bogala.

Siebunu nɔpe gbafalanamai teve su gilibaita zu te ɔwɔyema to wa lizuga ni manɛi te fezea. Siebunuiti te la a ɲenɛya e vɛba e ta vɛ gilibaiti ɲuma ɢasoi va ta ta vɛ zu ani ligoiva e sɔɔ su vele lowai bogala.

TITELE 3 SIEL. – SEGEKOKA VEITI

Ma woo 191. - segekoka veiti ta balei ɢa ga :

- te ɓato zuima ta zunuiti ta wulɔnumawalai ;
- zuizu a ɢɛna wuluwala te vaga zilai ni e lebisu pelegi lowai bogala;
- te ɓato nuiti ma ta sɔɔgiti ma ; te tɔnɔvili zui livai va luwɔma na vɛ nuiti zeavaiti ba e vɛ baleti ba nuitipe ta wulɔ numa.
- Te tɔnɔ vili zilabalei va zu ɓɔnɔgiti su ;
- Te tɔnɔ vili buziɢɪninɛgiti te ɢalafai zu ta te lenɛ faizu e ɢɛ pelegi lowai bogala.

Ma woo192. - segekoka veiti ta ga gbafalanama nɔnoi tele politiki

fa ma.

Wote dolowai ɢa te ya.

Ta gbafalanama ye ma na wuluma ta segekobalalanuiti ta masadai mavizu.

Ta ta balei ɢɛzu te solo nuɓusei na dolowai zie velema.

Nu le te ɢazu latiga ɓɔwɔma kpɔwɔvai ma.

Ma woo193. - segekoka veiti manɛve velewowe te gbafalanama zikpasuiti dabi te ɓato te ma na wuluma te meɛ buti nɔpe ke ni e le zologa tɔ gwalai ta tɔgi zoiti ma ɓa fanɔpe towa fa vɛ gbafalanamai na kpabazogi va.

Ma woo194. –Nu nɔpe e le zoga ɔ salawusua fɔleme, ɔ segekoka nu nɔpe fɔleme ɓa ɔ milisien fɔleme ɓɔwɔ vɛ ɓa ɔ yeka kpadekenuiti ba ɓa milisiengiti ba.

Ma wool195. – Togi ta gfa segekoba vaiti ta vaiti suzizu e vile ta setatigi va, ta baleiti ba, te zisisu vele ti ba ta ta balege vele ti ba.

TITELE 4 SIEL. – GILIBA ZEUE BAZAGITI

Ma wool196. – zumasagi gfezu e yewogi vile giliba zeue bazagiti su ta zolo su fa gila ma.

Zumasagi le yewogi vile ga teletegi niti su ani lowai le va ni bu :

- zila teletegi ;
- yawo teletegi ;
- teletegi ba solomavaiti te vilegei zuipe na sikpasuiti ba ;
- teletegi ni ti gi gbafalanamai manei e navolo lo te mavai zu ;
- teletegi ni ti gi ta ke togi ta nata mavalibo ;
- teletegi ni ti gi te vilegei nubusei na kedegi va.

Teletegi ni ti gi te vilegei zui nata leve faiva ba nata mavalibo fai va ba ta vevai va zui va maneve wotegi gfe mavaizu zumasagi o yewogi vile te ma.

Pelegi bogei la ma wool140 goi ta ma wool141 gi ti su, giliba zeue bazagiti te maneve te zolo to gwalai ni ma zumasagi o lega yewogi vile ti zu.

Ma wool197. - Giliba zeue bazagi ni ti gi zumasagi yewogi vilega te zu te te leaga zunuiti na ti ta zu logiti mazu kani ani ta zolona gfe ma.

TITELE 5 SIEL. – TO GWALAI NATA MAVALIBO FAI

Ma wool198. - Zumasagi ta palemagi zunuiti ka te manei te to gwalai na ta mavalibo fai ma levegi lozi.

To gwalai na ta mavalibo fa a hene ya e gfe su zumasagi maneve e mavai lazili zunuiti ma disikugi zu.

Ni a ke e zigfi ga sobalama va to mavalibo sevei na maneve palemagi wotema ta galebai zu e ga konseye dela nasiongi ani te gawoesu ga 3 felegoi a zolona ma.

To gwalai na ta magazo e valibo ani wote gwalai yea ma nui bolonungi zolo ma.

Na ma wotegi gfa zoga zobala ani wotebeiti te gawoesu ga 100 ze lozitai a wotena.

Wote foloe ma gilabogei, vele napegi suvai gfezu la, gbafalanamai gfa wulona bowo yema towo zumasagi le zoga o na zigfima.

E yesu zumasagi na masadai na 6ε, gbafalanama zunui na ta nɔpε tele yelogaba ɔ na gɛgɛda ɲundiɔi la zolo ba ɔ leve ba.

Tɔ sɛvε nɔpε wotegi yea tele zoloni ma, wote kpɔnɔ gɛle yea na ma kona dolugo (5) lawu e zo wote gabelagi ma voloe va.

Wotegi le yea tɔ mavalibo sɛvεi ma ani zumasagi a tevena palemagi gɛla pɔ. Na akɛna zunuiti gi te lasigi ɲɔnɛgɛi tɔ sɛvε walai zu, folo 30 gɛ e te ya ezo sɛvεi leve folona ma palemagi wɔ ani ta ɲɔin na te gɛ ma tele zoloni ma.

Wotegi le yea tɔ mavalibo sɛvεi ma palemagi zu ani nu yewogi ligoɪ e soloma lala zɛvεi zu a gɛga wotebeiti te gɛawɛsu ga 10 sizu gɛlagi te gɛwoɪ zuizu na pɛ.

Tɔgi ta gɛ vazu na ma zoloma lalai zie vele lezu.

Ani nuwa tele wulɔni tɔ gɛma tɔ sɛvεi ma valibo fai le nɛni te vɛ ba ani nuiti gi tele ɲɔin ni tɔ gwalai ma valibo fai ma te yewogi ligoɪ lɛgɛ zilini ni manɛi e zili su, tazo te va bu ani palemagi gɛawoisu ga 4 sizu 3 a vana bu kɔnseye dɛ nasiongi zu.

Wotegi na zuvai gɛni ga veleovele fɔlɛsɛi gɛ zumasagi ma ga e asanbele nasionalegi wulo na.

Wote kpɔnɔ ga ta gɛ folo ze tawugo (90) lawu ezo asanbele nasionalegi wulɔna yena va.

E gɛni ga veleovele, tɔ mavalibo sɛvεi manɛvɛ te dazili e sɛpɛ ma zu wo gɛlɛgɛlɛgiti su.

Zumasagi na masadai ma ɲona gabelagi lawu tɔ gwalai nata malɛ zoga ɔ valibo.

Na pɛ boge e vile tɔ gwalai na ta mavalibo fai va kala e zo dazili voloe ma e sɛpɛ ma e yesu kona ze sago (30) tɔ gwalai na ta nɔpɛ ma le valiboga.

Tɔ gwalai na taniga ta zo te ma valibo ani tele zoloni gɛ ma ta teletegi na ta vele e wogala ma woo 141 gi zu.

Na ma lɔ mavalibogɛi le kea gbafalanamai ta asanbele nasionalegi tɔ wulɔna.

Ma woo199. – Soloma vai ni ti tele kea tɔ gwalai na ta ma ɔ valibo :

- gbafalanamai gɛ vai ga lepibilikegi ;
- solomavai ni e ga zui gɛli gɛva e gɛ gɛla ;
- solomavai ni e ga masadaiti te gɛ wɛvɛi ma ta te babazo fai ;

- paliti politikegiti te lamavai su ta sendikalisegiti te lamavai su ;
- solomavai e ga zumasagi na masadai wœ fai ta debi pele su ;

Zumasagi gœ va nœpe ake fainitigi te wogei e ta zigî dazu na a kœna e wœ gwalai lowa zuima.

Gbafalanama bale gœnu nœpe ba nunœpe e bœsu nu va ba te bœ su te feita bœte ni a ke te fa vœ ni ti ba te ñœnœgei ma woo 199 lozi zu vœ ta lo lowai mañazu e gœ pele tœgi ta vazû bosu la.

Ma woo 200. – Tœ gwalai na ta ma lœ valiboga ani zumasa geœ na, ani zui na ta zogœ ba na pe sogœ, ani etadilizansegi gœna, ani etadesiœzegi gœna ba etade gœ.

Ma woo 201. – Go wulœ nœpe œ lœ tœ gwalai ni zigîama.

Go wulœ nœpe a ke tœ gwalai ni zœœ ba e sigîma na ma wo wulœi losu leba e gœni ga go wulœ mazi nœpe ba ni bonuiti te loga ma.

Go wulœ nœpe a ke gbafanama zikpasuiti te wulœna ani œ lœ gœni ga vele tœ gwalai ni boga la na ma wo wulœi losu leba e gœni ga go wulœ mazi nœpe ba ni bonuiti te loga ma ba kulœ vele nœpe.

Nu nœpe a na ta gœna lowai so.

TITELE 6 SIËI. – FA GÂ BELAGI

Ma woo 202. – Te gœzu te zui na sikpasu bazagi ti si, talazisiœngi ma zikpasuiti ka te manœi te baleiti ke nitigi sate de la talazisiœngi te vile ga ma.

Ma woo 203. – Tœgiti gi te na ta zo te jœ zie ani te zologœ gœma ta tœ nineiti.

Ma woo 204. - Kulœ kasogâ lowaiti wotegi gœzu te ma talazisiœngi ma wati ma na ti te zie vele gâ gœzu ga te.

Ma woo 205. – Tœ gwalai ni maœasu ga wote gwalai tœ gâ zizu ye ni zumasagi da zu la zunuiti bœ, towa wulœzu zunale ofisiœlegi zu.

